

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФОНД ОСВІТИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

РЕКОМЕНДАЦІЇ
РОЗРОБНИКАМ
МОДУЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ПРОГРАМ
НА КОМПЕТЕНТІСНІЙ
ОСНОВІ

ТУРІН — 1 ЧЕРВНЯ 2019 РОКУ

ЗМІСТ

4 УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

5 ПЕРЕДМОВА

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

8 1.1. Модульно-компетентнісний підхід та його впровадження в системі професійної (професійно-технічної) освіти

13 1.2. Нормативна база для розроблення модульних навчальних програм

15 1.3. Терміни, визначення та їх значення

19 1.4. Особливості організації навчального процесу на модульно-компетентнісній основі

22 1.5. Модуль як структурна одиниця освітньої програми для формування необхідних компетентностей

26 1.6. Інтеграція теорії і практики

28 1.7. Використання модульних навчальних програм для навчання впродовж життя

2. РОЗРОБЛЕННЯ

30 2.1. Принципи розроблення модульних навчальних програм

32 2.2. Порядок розроблення модульних навчальних програм

2.2.1. Планування модуля

2.2.2. Планування цілей модуля, формування результатів навчання

41	2.3. Визначення критеріїв та методів оцінювання результатів навчальної діяльності
46	2.4. Вибір методів і формування змісту навчання
51	2.5. Визначення форм та обсягів навчальної діяльності
52	2.6. Добір навчального матеріалу
3. ВПРОВАДЖЕННЯ І ОЦІНЮВАННЯ	
54	3.1. Управління навчальним процесом модуля
56	3.2. Коригування модульних навчальних програм на основі зворотного зв'язку
59	3.3. Нові ролі і компетентності педагогічних працівників у зв'язку з розробленням та впровадженням модульних навчальних програм. Як їх підготувати до цих ролей?
62	ВИСНОВКИ
63	ДОДАТКИ
90	ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ПОСИЛАННЯ

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

▶ ЄС	Європейський Союз
▶ ЄФО	Європейський фонд освіти
▶ ЗУ	Закон України
▶ ЗП(ПТ)О	Заклади професійної (професійно-технічної) освіти
▶ КМУ	Кабінет Міністрів України
▶ МНП	Модульна навчальна програма
▶ МОНУ	Міністерство освіти і науки України
▶ НРК	Національна рамка кваліфікацій
▶ НСК	Національна система кваліфікацій
▶ ОКХ	Освітньо-кваліфікаційна характеристика
▶ ОП	Освітня програма
▶ ПО	Професійна (професійно-технічна) освіта
▶ ПС	Професійні стандарти
▶ СП(ПТ)О	Стандарти професійної (професійно-технічної) освіти

ПЕРЕДМОВА

Соціально-економічні зміни, які відбуваються в Україні, євроінтеграційні процеси вимагають посилення взаємозв'язку між ринком праці та системою професійної (професійно-технічної) освіти (далі — ПО), гармонізації підготовки кадрів з національними стандартами і європейськими принципами та інструментами забезпечення якості освіти. Загальнодержавний і регіональні ринки праці потребують мобільних, кваліфікованих, конкурентоспроможних робітників із відповідним рівнем освіти і підготовки, сформованими компетентностями, які задовольняють вимоги роботодавців. Для підготовки таких працівників необхідні нові підходи до організації освітнього процесу, оновлення змісту освіти, застосування ефективних технологій і гнучких програм навчання.

Рекомендації спрямовані на реалізацію механізмів забезпечення якості освітнього процесу, підготовки кваліфікованих конкурентоспроможних робітників, навчання впродовж життя через розроблення модульних навчальних програм (далі — МНП) на компетентнісній основі.

Основні завдання

узагальнити міжнародний та вітчизняний досвід з розроблення МНП на компетентнісній основі;

обґрунтувати змістовні та процесуальні основи розроблення МНП;

запропонувати інформаційно-консультативний супровід практичної реалізації освітніх програм на модульно-компетентнісній основі.

Ці рекомендації розроблено на основі аналізу досвіду країн Європейського Союзу (далі — ЄС), зокрема Естонії, Фінляндії, рекомендацій Європейського фонду освіти (далі — ЄФО) та вітчизняного досвіду щодо проєктування МНП на компетентнісній основі.

За основу взято модель побудови МНП, яку запропонували естонські партнери в рамках українсько-естонського проєкту «Досвід Естонії на допомогу реформуванню системи професійної освіти в Україні. Волинська область», і до якої внесено деякі зміни з метою адаптації її до українських професійних стандартів (далі — ПС) та **стандартів професійної** (професійно-технічної) освіти (далі — СП(ПТ)О) на компетентнісній основі, чинного законодавства.

Ця модель дає змогу сформувати освітні та професійні компетентності, які допоможуть працевлаштуванню випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі — ЗП(ПТ)О), гнучко реагувати на потреби роботодавців і ринку праці.

Рекомендації містять новий підхід до проєктування МНП на компетентнісній основі, який передбачає таку організацію освітнього процесу, при якому зміст навчальної програми розробляють на основі результатів навчання здобувачів освітніх послуг, що визначені СП(ПТ)О, та за безпосередньої участі роботодавців.

У першій частині є огляд відповідної нормативної бази, що регулює питання щодо впровадження модульно-компетентнісного підходу до навчання професії, глосарій основних понять, викладено особливості організації освітнього процесу за такого підходу, механізми інтеграції теорії і практики, окреслено можливості застосування МНП для навчання впродовж життя.

Друга частина містить рекомендації щодо структури МНП та основних кроків з їх проєктування. Зауважмо, що за такого алгоритму бажано дотримуватись викладеної структури діяльності (послідовності робіт) для досягнення позитивних результатів навчання.

У третій частині запропоновано рекомендації щодо управління навчальним процесом модуля, акцентовано на можливості його коригування на основі зворотного зв'язку, а також розкрито нову роль педагогічних працівників в умовах запропонованого підходу.

Рекомендації доповнено зразками МНП, які розробили творчі групи працівників Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Волинській області та ЗП(ПТ)О Волині з урахуванням рекомендацій експертів з Естонії.

Рекомендації будуть корисними для працівників ЗП(ПТ)О, які організовують навчально-виробничий процес на основі СП(ПТ)О на модульно-компетентнісній основі з урахуванням потреб та вимог замовників освітніх послуг. Вони також можуть допомогти тим, хто організовує практичну діяльність щодо розроблення МНП.

Рекомендації мають суто інформаційно-консультативний характер.

1. ▶ МОДУЛЬНО-КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ТА ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Розвиток економіки держави залежить від рівня кваліфікації працівників, їхньої мобільності, здатності до самовдосконалення та готовності до діяльності в умовах динамічних змін на ринку праці.

Однак, система ПО в Україні не розв'язує цього завдання, бо спрямована передусім на процес, а не на результат. Вона негнучка і не гарантує високої якості підготовки фахівців. Для результативної підготовки кваліфікованих кадрів потрібно розробити нові сучасні підходи до навчання.

ЗП(ПТ)О мають швидко адаптуватися до вимог замовників освітніх послуг, пропонувати гнучкі та мобільні траєкторії здобуття професійних кваліфікацій.

Останніми роками в Україні проведено значну роботу щодо підвищення престижності ПО, збалансування попиту і пропозиції на регіональних та загальнодержавному ринках праці, оновлення змісту освіти відповідно до потреб замовників освітніх послуг.

ПО переорієнтовує освітній процес від традиційного формування знань, умінь і навичок на досягнення результатів навчання здобувачів освіти в процесі засвоєння освітньої програми з професії, на цілеспрямований розвиток професійних, загальнопрофесійних і ключових компетентностей як інтегрованої якості особистості.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року одним із перспективних завдань визначає оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку [3].

Як свідчить вітчизняний досвід і досвід країн ЄС, такий підхід найефективніший, оскільки він базується на результатах навчання, передбачає формування компетентностей, що забезпечують виконання основних трудових функцій у відповідній сфері професійної діяльності, сприяє підвищенню якості професійної підготовки, мобільності випускників ЗП(ПТ)О, стимулює їхній професійний розвиток. А це має забезпечити зростання конкурентоспроможності вітчизняного виробництва.

Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction – IBSTPI) компетентність визначає як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу.[29]

Міжнародна спільнота компетентнісний підхід вважає дієвим інструментом підвищення якості освіти. У доповіді Міжнародної комісії ЮНЕСКО з освіти для XXI століття (1996 р.) було сформульовано чотири принципи, на яких має базуватись освіта:

- навчитися пізнавати (learning to know);
- навчитися працювати (learning to do);
- навчитися жити (learning to be);
- навчитися жити разом (learning to live together) [23].

Аналітики й експерти на Всесвітньому економічному форумі в Давосі 2016 року створили порівняльну таблицю навичок і компетентностей, які були необхідні для успішної кар'єри 2015 року і які стануть визначальними 2020 року [23].

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ WEF

№ ПОР.	2015 РІК	2020 РІК
1	Комплексне розв'язання проблем	Комплексне розв'язання проблем
2	Координація дій з іншими	Критичне мислення
3	Управління людьми	Креативність
4	Критичне мислення	Управління людьми
5	Взаємодія, ведення перемовин	Координація дій з іншими
6	Контроль якості	Емоційний інтелект
7	Сервіс-орієнтування	Складання суджень і ухвалення рішень
8	Складання суджень і ухвалення рішень	Сервіс-орієнтування
9	Активне слухання	Взаємодія, ведення перемовин
10	Креативність	Когнітивна гнучкість

Щороку залежно від викликів майбутнього цей перелік оновлюється, оскільки високоосвічені, обізнані, кваліфіковані громадяни відіграють вагомую роль у розв'язанні завдань сучасного й прийдешнього не лише окремих країн, а й усієї планети.

Забезпечення якості освіти через формування змісту ПО на компетентнісній основі стало одним із трьох базових завдань реформування системи ПО в Україні, визначених Концепцією реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти до 2027 року. [9] Саме **набуті компетентності здобувачів кваліфікацій стають основним критерієм оцінювання якості надання освітніх послуг у системі ПО.**

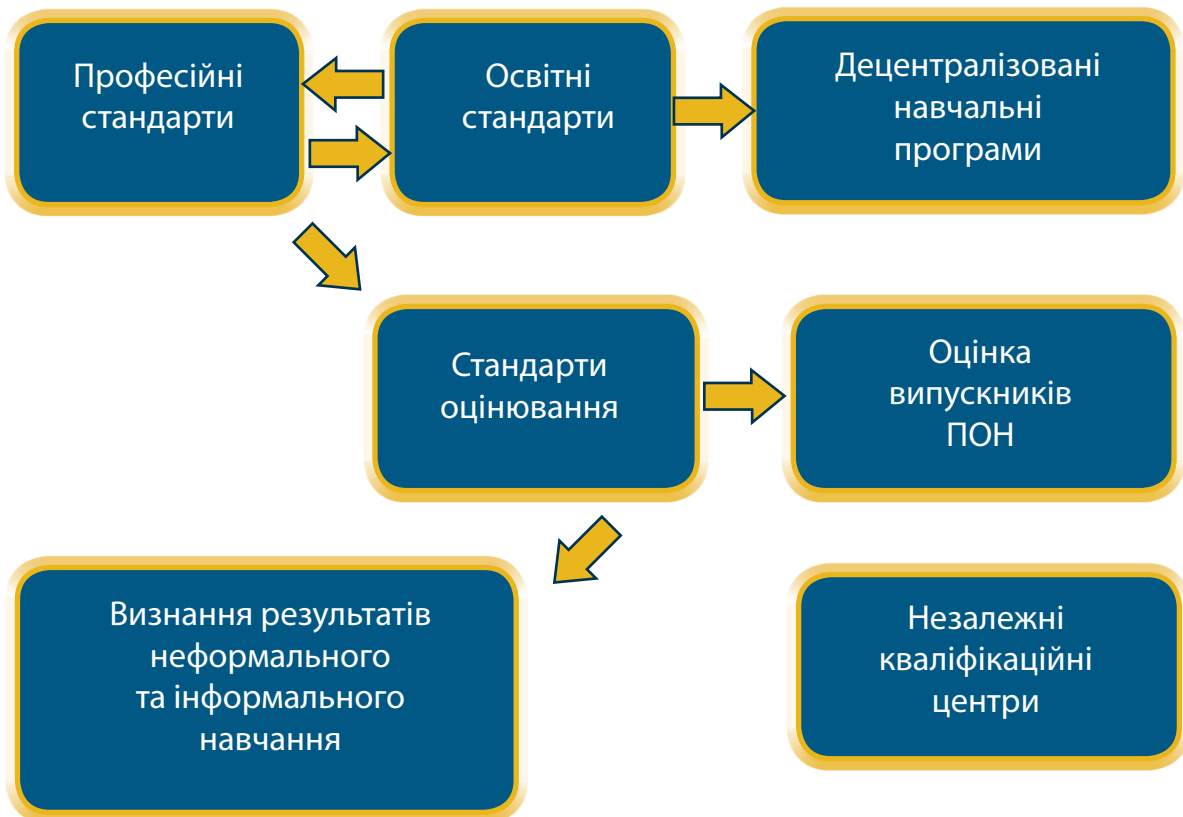
Вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувачів освіти відповідного рівня визначаються СП(ПТ)О і відображаються в освітній програмі.

Результатом здобуття компетентностей є присвоєння освітніх та/або професійних кваліфікацій. Їх відповідно до Закону України (далі — ЗУ) «Про освіту» *можна досягти та здобути в системі формальної, неформальної чи інформальної освіти.*

Україна наразі модернізує свої освітні й професійні стандарти на компетентній основі, формує відповідну законодавчо-нормативну базу, створює умови для залучення до процесів розбудови нової Національної системи кваліфікацій (далі — НСК) за сприяння ЄФО та зацікавлених сторін (стейкхолдерів).

За підтримки ЄФО підготовлено і затверджено Методику розроблення професійних стандартів, структурування змісту яких базується на компетентнісному підході. Важливим засобом оновлення змісту ПО та державного контролю за її якістю є розроблення і впровадження СП(ПТ)О на основі компетентнісного підходу. Ці кроки сприяють створенню в Україні конкурентоспроможної ПО, наближенню її до європейської якості.

Формування професійних кваліфікацій за компетентнісним підходом у системі ПО України

Схему надав Ар'єн Дей, старший спеціаліст із кваліфікацій ЄФО.

Навчання, ґрунтоване на компетентностях, найефективніше реалізується у формі модульних програм. **МНП на компетентнісній основі розглядається як частина освітньої програми, що розробляється на основі СП(ПТ)О.** Саме СП(ПТ)О, як і професійний стандарт, визначають структурування підготовки за кожною професійною кваліфікацією за модульним принципом.

Модульний підхід, зорієнтований на результати навчання, створює можливості для формування конкретних компетентностей, що забезпечить працівникові вміння виконувати трудові функції, будувати успішну кар'єру. Основою цього підходу є модульна методологія Міжнародної організації праці, відома як модулі трудових навичок. Ця методологія поширена у світі й уже тривалий час існує в Україні, але її ще належно не застосовано в ЗП(ПТ)О.

Перевагою модульно-компетентнісного підходу є:

- ▶ можливість оперативного оновлення чи заміни окремих модулів для впровадження інноваційних виробничих технологій, вимог роботодавців;
- ▶ інтеграція теоретичної і практичної частин навчання, що дає змогу підвищити інтерес здобувачів освіти до навчання, зекономити навчальний час, усунути дублювання матеріалу;
- ▶ створення різноманітних комбінацій модулів дає змогу формувати навчальні програми для різних категорій здобувачів освітніх послуг залежно від потреб і базового рівня (знань, умінь, досвіду, отриманих під час попереднього навчання або трудової діяльності).

Як показує вітчизняний і європейський досвід, модульна побудова освітнього процесу може бути успішно реалізована для здобуття і повних, і часткових кваліфікацій, професійно-технічного навчання, підвищення кваліфікації, навчання дорослого населення.

МНП на компетентнісній основі, розроблені на базі СП(ПТ)О, сприяють створенню гнучких траєкторій навчання, реалізації запитів замовників освітніх послуг щодо формування компетентностей, які забезпечать здатність особи кваліфіковано провадити трудову діяльність. Такий підхід формує у здобувачів освіти готовність адаптуватись до змін на ринку праці й розвивати професійну кар'єру, здійснювати вільний вихід на ринок праці та повернення до здобуття нових кваліфікацій упродовж життя.

Отже, актуальність упровадження МНП на компетентнісній основі для підвищення якості змісту ПО визначається, по-перше, пріоритетними напрямками державної політики в галузі ПО України, реалізацією СП(ПТ)О; по-друге, сприяє формуванню компетентної особистості, здатної повноцінно жити й активно діяти в новому світі, бути мобільною і конкурентоспроможною на ринку праці, постійно самовдосконалюватись, адекватно реагувати на зміни у професійній діяльності.

1.2. НОРМАТИВНА БАЗА ДЛЯ РОЗРОБЛЕННЯ МОДУЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ

В Україні створено законодавчі передумови для розроблення МНП на компетентнісній основі. Зокрема, це:

ЗУ «Про освіту», який гарантує громадянам рівний доступ до якісної освіти; визначає метою ПО *«формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя»;*

дає визначення компетентності (див.розд. 3);

Постанова Кабінету Міністрів України (далі — КМУ) від 23.11.2011 р. № 1341, якою затверджено НРК, яка *«ґрунтується на європейських і національних стандартах та принципах забезпечення якості освіти, враховує вимоги ринку праці до компетентностей працівників та запроваджується з метою гармонізації норм законодавства у сферах освіти і соціально-трудових відносин, сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні, налагодження ефективної взаємодії сфери освіти і ринку праці»;*

Розпорядження КМУ від 14.12.2016 р № 1077«Про затвердження Плану заходів із впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016–2020 роки», яким передбачено розроблення/оновлення методичних рекомендацій щодо створення освітніх стандартів і програм ПО за компетентнісним підходом;

Постанова КМУ від 31.05.2017 р. № 373 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження професійних стандартів» визначає структуру змісту ПС за компетентнісним підходом. Цей підхід зорієнтований на *«безпосереднє використання професійних стандартів під час розроблення освітніх програм/стандартів і навчальних модулів (наприклад, одна трудова функція - одна освітня програма (один модуль), під час атестації та сертифікації персоналу, оцінювання та присвоєння професійних кваліфікацій, коли встановлюється рівень компетентності (здатності) особи виконувати одну трудову функцію чи їх набір»;*

▶ *Порядок проведення вхідного контролю знань, умінь та навичок для осіб, яких приймають на навчання за програмами перепідготовки або підвищення кваліфікації до професійно-технічних навчальних закладів, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України (далі — МОНУ) від 06.06.2014 р. № 668, забезпечує орієнтованість структури і змісту ПО на потреби ринку праці та сучасні економічні виклики, доступність і безперервність освіти упродовж життя, реалізацію принципу пріоритетності прав і свобод людини;*

▶ *Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах, затверджене наказом МОНУ від 30.05.2006 № 419, створює можливості для проведення професійно-практичної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації слухачів ПТНЗ із застосуванням модульної системи (модульного професійного навчання).*

У Концепції «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта», яка схвалена КМУ, окреслено завдання щодо реформування системи ПО до 2027 року, а саме: поліпшення взаємозв'язку з ринком праці, формування і розвиток професійних компетентностей особи, забезпечення її конкурентоспроможності на ринку праці, оновлення змісту освіти, створення новітнього освітнього середовища.

З огляду на це, розроблення МНП на основі компетентностей сприятиме розв'язанню цих завдань.

1.3. ▶ ТЕРМІНИ, ВИЗНАЧЕННЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ

У цих Рекомендаціях терміни вжито в таких значеннях:

ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ — персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план [1];

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН — документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів [1];

КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ — структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей (результатів навчання), які є характерними для кваліфікацій відповідного рівня [4];

КВАЛІФІКАЦІЯ — визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання) [1; 4];

КВАЛІФІКАЦІЯ ПОВНА — повний перелік компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом, які особа набула та здатна продемонструвати [7];

КВАЛІФІКАЦІЯ ЧАСТКОВА — частина компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом, які особа набула та здатна продемонструвати [7];

КОМПЕТЕНТНІСТЬ — динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [1; 4];

СП(ПТ)О визначає три групи компетентностей: загальнопрофесійні, ключові та професійні:

професійні, що забезпечують здатність особи виконувати трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом стосовно конкретної технології трудової діяльності;

загальнопрофесійні/наскрізні, спрямовані на взаємодію з різними елементами трудового середовища, включаючи здатність організовувати і вдосконалювати трудову діяльність та здатність здійснювати трудову діяльність із дотриманням вимог охорони праці та навколишнього середовища [8]. Вони є загальними (спільними) для професії;

ключові, які відносяться до всіх видів діяльності, до якої залучена людина, потрібні для самореалізації та особистісного розвитку, побудови професійної кар'єри, участі в суспільному житті та формуванні активної громадянської позиції. До них належать: здатність критично мислити, самостійно ухвалювати рішення, діяти в нестандартних ситуаціях, планувати трудову діяльність, взаємодіяти в трудовому колективі, працювати в команді, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя тощо;

НАВЧАЛЬНИЙ МОДУЛЬ — логічно завершена частина СП(ПТ)О, що базується на окремій одиниці професійного стандарту, містить навчальний матеріал, необхідний для досягнення професійних і ключових компетентностей та належить до певного рівня кваліфікації. Засвоєння навчального модуля може підтверджуватися відповідним документом (сертифікат, посвідчення, свідоцтво) [8];

МОДУЛЬНО-КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД — комплексний підхід до модульної побудови змісту навчання з конкретної професії, зорієнтований на результати навчання — набуття особою необхідних компетенцій для виконання трудової діяльності[8];

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА — єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання [1];

ПРОФЕСІЙНА КВАЛІФІКАЦІЯ — це визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність[1];

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ — знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів [1; 4];

РІВЕНЬ ОСВІТИ — завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей, які визначені, як правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню Національної рамки кваліфікацій [1];

ТРУДОВА ДІЯ — найпростіша трудова операція (робота), яку здійснює працівник для виконання окремої трудової функції [7];

ТРУДОВА ФУНКЦІЯ — складова частина виду трудової діяльності, що являє собою інтегрований (відносно автономний) набір трудових дій, що визначається технологічним процесом та передбачає наявність компетентностей, необхідних для їх виконання [7];

УМІННЯ/НАВИЧКИ — здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв’язання проблем. Уміння/навички поділяються на когнітивні (що включають логічне, інтуїтивне та творче мислення) і практичні (що включають ручну вправність, застосування практичних способів (методів), матеріалів, знарядь та інструментів) [4].

Терміни та поняття, які використовуються у Рекомендаціях, вжито у значеннях, наведених у ЗУ «Про освіту» [1], Національній рамці кваліфікацій [4], Методиці розроблення професійних стандартів [7], Методичних рекомендаціях щодо розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій на основі компетентнісного підходу [8].

1.4. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА МОДУЛЬНО-КОМПЕТЕНТНІСНІЙ ОСНОВІ

Навчально-виробничий процес, побудований на модульно-компетентнісній основі, здійснюється ЗП(ПТ)О незалежно від форм власності та підпорядкування відповідно до робочого навчального плану та освітньої програми з професії, частиною якої є МНП; нормативно-правових актів, навчально-методичних документів в галузі ПО. Він передбачає можливість вибору кожного, хто навчається, індивідуальної освітньої траєкторії; цілеспрямовану орієнтацію навчально-виробничого процесу на підвищення якості й рівня професійної підготовки кваліфікованих робітників; застосування методів об'єктивного контролю результатів навчання здобувачів освіти.

У системі ПО України поширена **модель підготовки кваліфікованих робітників на засадах модульно-компетентнісного підходу, структурована у два етапи.**

На першому етапі здобувачі освіти опановують компетентності, які є загальними (спільними) для певної професії або групи професій однієї галузі (напрямку) економічної діяльності, і без володіння якими неможливе набуття професійних спеціалізованих компетентностей. У чинних СП(ПТ)О вони відносяться до загальнопрофесійного блоку і здобувачі освіти набувають їх інтегровано.

Якщо навчання здійснюється неперервно на декілька кваліфікацій, то загальнопрофесійні компетентності набуваються один раз — під час оволодіння матеріалом початкової кваліфікації.

Як передбачено СП(ПТ)О, при перепідготовці та підвищенні кваліфікації частка загальнопрофесійних компетентностей визначається відповідно до результатів вхідного контролю. Після успішного оволодіння загальнопрофесійними компетентностями здобувач освіти має право опановувати будь-який навчальний модуль нижчого рівня кваліфікації.

Особа набуває необхідних знань і вмінь з розвитку соціально-психологічних якостей, які потрібні їй для самореалізації, побудови професійної кар'єри, участі в суспільному житті та формуванні активної громадянської позиції, зміст яких закладений у ключових компетентностях (див. рис. на с. 20) .

На другому етапі здобувачі освіти засвоюють навчальні модулі, які формують або поглиблюють професійні компетентності.

На цьому етапі розрізняють «горизонтальне» та «вертикальне» розташування навчальних модулів. Навчальні модулі, розташовані «горизонтально», формують компетентності, які відповідають кваліфікаційним рівням (розрядам). Обираючи спосіб навчання за «горизонтальним» принципом, особа поступово опановує всі навчальні модулі, відповідно — й модулі економічної діяльності, набуває компетентності за певним кваліфікаційним розрядом або рівнем згідно з національною чи галузевою рамкою кваліфікації. Здобувач освіти одержує кваліфікаційний розряд (рівень), якщо він успішно склав перший рівень навчальних модулів.

Оволодівши всіма розрядами (рівнями), визначеними ЗП(ПТ)О, випускник отримує диплом кваліфікованого робітника за обраною професією [28].

Особа може обрати й інший спосіб професійної підготовки, наприклад, навчаючись за «вертикально» розташованими навчальними модулями, здобувач освіти набуває певної спеціалізації. Можливо, що на ринку праці виникне ситуація, коли саме така побудова навчального процесу стане в нагоді людині, коли швидко набуті компетентності дадуть змогу працевлаштуватись. За таких умов, отримавши документ про набуття компетентностей за певним навчальним модулем, робітник може розраховувати тільки на виконання певної роботи. Навчання за всією «вертикаллю» забезпечить належну підготовку вузькопрофільного робіт-

ника, який спеціалізується на певному виді діяльності, виконанні певного технологічного процесу. Обраний спосіб набуття професійних компетентностей не означає, що людина не в змозі опанувати професією. Маючи базові професійні знання й уміння, можна обрати для вивчення будь-який навчальний модуль, отримати професійні компетенції за будь-яким видом економічної діяльності. [28].

Особа має право закінчувати освіту на будь-якому етапі та повертатися в освітній процес і здобувати нові компетентності, вибираючи будь-який навчальний модуль відповідно до власних потреб, можливостей, вподобань. Однак для присвоєння освітньої та професійної кваліфікацій певного рівня освітньої програми вона має опанувати повний обсяг навчальних модулів, визначених програмою.

Важливо, що особа може обрати будь-яку послідовність опанування навчальних модулів, але одного рівня кваліфікації.

Зміст і обсяг навчально-виробничого процесу, терміни навчання визначаються робочим навчальним планом та освітньою програмою з професії, зорієнтованою на результати навчання з урахуванням форм освіти (інституційна, індивідуальна, на робочому місці (на виробництві); дуальна, що поєднує навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях для здобуття певної кваліфікації), а також видів освіти (формальна, неформальна, інформальна (самоосвіта)).

Освітня програма має містити перелік освітніх компонентів для вільного вибору здобувачів освіти та їх логічну послідовність, а також вона може містити інші компоненти, зокрема, корекційно-розвитковий складник для осіб з особливими освітніми потребами. Це треба брати до уваги, розробляючи МНП.

Професійно-практична підготовка здійснюється протягом усього терміну навчання паралельно з іншими видами підготовки. Перелік навчально-виробничих робіт та план виробничого навчання у навчальних майстернях та на виробництві розробляється відносно модулів.

Як зазначено у вимогах СП(ПТ)О, «за результатами здобуття кожної професійної кваліфікації проводиться державна або проміжна (поетапна) кваліфікаційна атестація, що передбачає оцінювання набутих компетентностей».

Оскільки **компетентність містить три взаємопов'язані компоненти (знання та уміння; навички і здібності; поведінку та ставлення до роботи)**, то при визначенні результатів навчання їх зараховують у сукупності, тому жодного з компонентів не можна розглядати окремо від інших.

При організації підвищення професійної кваліфікації, перепідготовки або професійної підготовки на виробництві за МНП на компетентнісній основі строк професійного навчання визначається за результатами вхідного контролю. Вхідний контроль знань, умінь та навичок здійснюється відповідно до законодавства.

Результативність освітнього процесу на модульно-компетентнісній основі залежить від: *вмотивованого здобувача кваліфікацій; змісту освіти, що базується на освітніх стандартах та програмах; сучасного навчального середовища; інноваційного педагога.*

1.5. МОДУЛЬ ЯК СТРУКТУРНА ОДИНИЦЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ НЕОБХІДНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

ЗУ «Про освіту» (ст. 33) визначає **структуру** освітньої програми, яка повинна містити: вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за програмою; перелік освітніх компонентів та їх логічну послідовність; загальний обсяг навчального навантаження та очікувані результати навчання здобувачів освіти.

Модульно-компетентнісний підхід передбачає поділ освітньої програми з професії на окремі навчальні модулі, кожен з яких має внутрішню структуру.

Що таке МНП?

Модульна навчальна програма (МНП) є частиною освітньої програми, що визначає порядок навчання за модулями/кваліфікаціями, освітніми компонентами, навчальними темами та їх змістом, кількістю навчального часу на оволодіння ними, консультації (за потреби), форми контролю результатів навчання, методи навчання тощо для здобуття певних компетентностей.

МНП складається з окремих модулів, які в поєднанні створюють систему, що формує професійну компетентність робітника за певним кваліфікаційним рівнем професії. Кожний навчальний модуль можна розглядати і як окрему навчальну програму, якщо вона зорієнтована на надання освітньої послуги з формування в замовника окремих компетентностей (часткових кваліфікацій). У межах кожного кваліфікаційного рівня здобувачі освіти мають можливість вибирати свою траєкторію навчання відповідно до здобутої попередньої освіти, досвіду, потреб й індивідуальних темпів навчання.

Модуль МНП є прямим відображенням модуля відповідного СП(ПТ)О, оскільки він забезпечує оволодіння мінімальним обсягом компетентностей (від однієї до кількох), необхідних для виконання трудових функцій у конкретній сфері професійної діяльності. У проектуванні МНП заклад освіти має брати до уваги всі одиниці компетентностей СП(ПТ)О. Треба також зважити на те, що формування всіх трьох груп компетентностей (загальнопрофесійних, професійних і ключових) має однакову вагу. Структура навчального модуля містить перелік і зміст компетентностей, які формуються під час професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки.

Основою формування кожного модуля є визначення цілі та результату навчання. Вони тісно взаємопов'язані з загальною метою освітньої програми та кінцевим результатом навчання, який визначається через аналіз програмних компетентностей (ключових, професійних, загальнопрофесійних), а також вимог роботодавців, ринку праці; пояснюють для здобувача освіти, що необхідно очікувати від навчання, для педагога — чого і як вчити, щоб отримати результат. Ідеально сформульовані результати навчання відповідають на два запитання:

- **Що здобувач освіти досягне в результаті успішного закінчення навчання?**
- **Як перевірити його здатність це робити?**

Взаємозв'язок цілей освітньої програми, модулів та результатів навчання

ЦІЛЬ. Навчання спрямоване на те, щоб здобувачі професійної освіти здобували знання, навички, вміння і соціальну готовність до роботи перукарем у перукарнях та салонах краси, а також мали передумови для продовження навчання впродовж життя.

ПЕР-П.1

ЦІЛЬ

Навчання проводиться для того, щоб здобувач освіти міг самостійно виконувати роботи з укладання волосся феном за класичною технологією з подальшим укладанням в зачіску, з використанням прийомів начісування або тупірування, добирати засоби для укладення та закріплення волосся, з дотриманням гігієни праці та виробничої санітарії, з урахуванням економічної, доцільності.

ПЕР-П.2

ЦІЛЬ

Навчання проводиться для того, щоб здобувач освіти міг самостійно виконувати класичні чоловічі та дитячі стрижки в правильній послідовності; усувати дефекти стрижки за допомогою ножиць, бритви і машинки; правильно добирати засоби для укладання волосся з дотриманням гігієни праці та виробничої санітарії, з урахуванням економічної, доцільності, виходячи з принципів освіти впродовж усього життя.

ПЕР-П.3

ЦІЛЬ

Навчання проводиться для того, щоб здобувач освіти міг самостійно виконувати підготовчі та заключні роботи під час знебарвлення волосся; наносити барвники на волосся; визначати залежність ступеня освітлення волосся від стану, структури, початкового кольору і терміну витримки; фарбувати волосся з використанням знебарвлювальних фарб, ополіскувати та нейтралізувати після фарбування з дотриманням правил безпеки праці; гігієни праці та виробничої санітарії з урахуванням економічної, ефективної доцільності.

ПЕР-П.4

ЦІЛЬ

Навчання проводиться для того, щоб здобувач освіти міг самостійно виконувати хімічну завивку волосся з використанням звичайних коклюшок за класичною технологією з дотриманням правил безпеки праці; гігієни та виробничої санітарії з урахуванням економічної ефективної доцільності.

РЕЗУЛЬТАТ. Після закінчення освітньої програми здобувачі професійної освіти:

1. Виконують прості, класичні чоловічі, жіночі та дитячі стрижки; гарячу завивку волосся, прості зачіски, укладають волосся феном, виконують послуги з хімічної завивки волосся за класичною технологією, фарбують волосся барвниками різних груп з урахуванням побажань клієнта.
2. Дотримуються правил протипожежного захисту, вимог охорони праці і навколишнього середовища, основ санітарії та гігієни.
3. Працюють самостійно, результативно, безпечно, дотримуючись професійної етики, принципів клієнтоцентричного обслуговування.
4. Організують свою роботу раціонально, аналізують, оцінюють її і вдосконалюються під час роботи в перукарні.
4. Цінують свій професійний розвиток і подальше навчання, зважають на стан економіки і сфери перукарських послуг.
5. Спілкуються державною мовою.
6. Розуміють причиново-наслідкові зв'язки розвитку суспільства і зважають на його цінності.
7. Користуються своїми знаннями з правознавства, інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності і в повсякденному житті.

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ЗА МОДУЛЯМИ

НП формуються як сукупність модулів, що відповідають певному рівню кваліфікації. У кожному модулі описано знання, уміння, дії, досвід, тобто, компетентності, необхідні для виконання трудових функцій, той результат навчання, який здобувач освіти має продемонструвати після вивчення модуля. Кожний модуль містить у своїй структурі також інтегрований опис трудових дій, якими повинен оволодіти здобувач освіти для виконання трудових функцій.

До прикладу, **функціональний модуль «Виготовлення столової, постільної білизни, штор, ламбрекенів, поясних виробів та виробів платтяно-блузочного асортименту, виконання нескладного ремонту окремих деталей виробів, пошиття штор»** з професії кравець 3-го розряду вимагає від здобувача освіти таких дій:

- ▶ 1. Виготовлення постільної, столової білизни, штор, ламбрекенів та інших нескладних виробів.
- ▶ 2. Виготовлення поясних виробів.
- ▶ 3. Виготовлення виробів платтяно-блузочного асортименту нескладної технологічної обробки.
- ▶ 4. Виконання нескладного ремонту окремих деталей виробів, пошиття штор.

Для позначень основних трудових функцій в модулі використано умовні скорочення великими українськими літерами та цифрами, які означають кваліфікацію (розряд): КРВ-3.1 (кравець), ВШВ-2(1-2).1 (вишивальник), ЕГЗ-2.1 (електрогазоварник); при позначенні трудових функцій до коду модулів додаються через крапку порядкові номери: КРВ-3.1.1, КРВ-3.1.2 тощо.

ПРИКЛАД ПОЗНАЧЕННЯ ТРУДОВИХ ФУНКЦІЙ

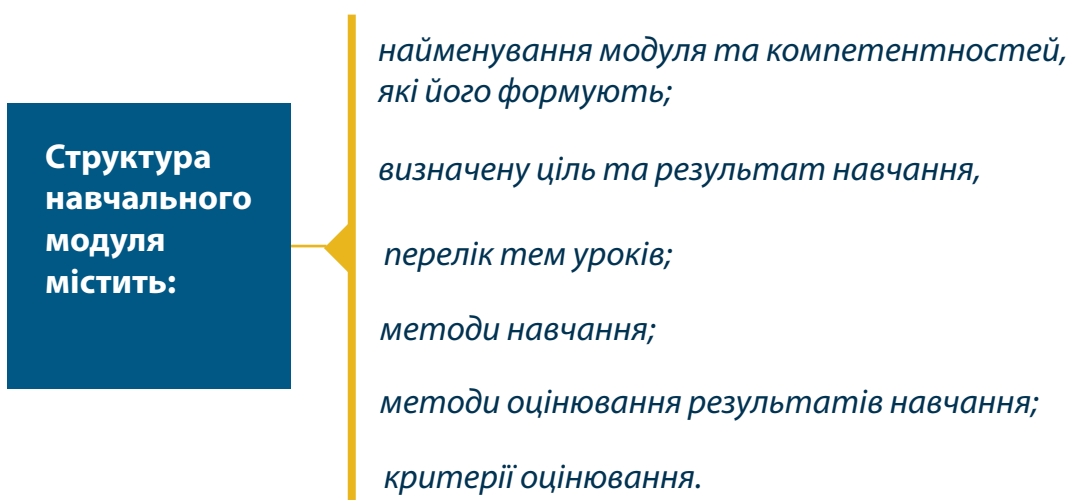
ВИГОТОВЛЕННЯ ПОСТІЛЬНОЇ, СТОЛОВОЇ БІЛИЗНИ, ШТОР, ЛАМБРЕКЕНІВ ТА ІНШИХ НЕСКЛАДНИХ ВИРОБІВ		
КРВ – 3.1		
1	КРВ – 3.1.1	Виготовлення виробів постільного, столового асортименту, штор, ламбрекенів
2	КРВ – 3.1.2	Виготовлення фартухів

Умовно модулі ОП можна розділити на **обов'язкові (інваріативна частина ОП) та варіативні**.

Обов'язкові модулі — запорука того, що всі, хто отримує певну кваліфікацію, володіють основними професійними компетентностями, визначеними СП(ПТ)О.

Варіативність певних модулів дає змогу зважати на запит ринку праці на працівників із різними компетентностями, доповнювати ОП додатковими компетентностями. Наприклад: ***основи підприємницької діяльності, фінансова грамотність, іноземна мова за професійним спрямуванням, сучасні тенденції (за напрямом професії), основи здорового харчування та ін.***

Варіативність дає змогу зважати на особисті вподобання здобувачів освіти. Завдяки цьому забезпечується гнучкість ОП, змістове наповнення якої може формуватися залежно від індивідуальних потреб здобувачів освіти.

На кожний модуль розробляється повний пакет навчально-методичних матеріалів (програма, поурочно-тематичний план, плани уроків, перелік навчально-виробничих робіт на семестр, дидактичне забезпечення тощо).

Засвоєння навчального модуля може підтверджуватися відповідним документом (сертифікатом/посвідченням/свідоцтвом) про здобуття компетентності або присвоєння часткової кваліфікації, який особі видає заклад освіти.

1.6. ІНТЕГРАЦІЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Суттєвою перевагою модульно-компетентнісного підходу є можливість оптимально поєднувати теоретичну та практичну частини навчання, інтегруючи їх, утворюючи в межах одного модуля єдину систему професійної підготовки, де забезпечується глибока взаємодія знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистісних якостей, які забезпечують здатність здобувача освіти успішно здійснювати професійну діяльність. Теоретичні знання органічно вплітаються в навчальний процес, але даються лише в тому обсязі, який необхідний для засвоєння трудових навичок.

**Інтеграція
теорії
і практики
в межах
кожного
модуля
дає змогу:**

*«стиснути» споріднений матеріал кількох предметів і виробничого навчання навколо однієї теми, усунути дублювання у вивченні однорідного навчального матеріалу;
забезпечити наступність у розвитку знань та умінь;*

ущільнити знання, структурувати фрагмент навчального матеріалу в межах модуля так, що здобувач освіти на його засвоєння витратить менше часу, але сформує відповідні уміння та навички;

опанувати значний за обсягом навчальний матеріал, досягти цілісності й системності знань;

формувати творчий потенціал майбутнього кваліфікованого робітника, цілеспрямовано розвивати пізнавальні та професійні якості здобувачів освіти;

застосовувати набуті знання з різних навчальних предметів під час професійної підготовки.

Структура МНП передбачає перелік знань, умінь та навичок, якими повинен володіти здобувач освіти для здобуття компетентностей. Вони співвідносяться із СП(ПТ)О, ПС, а, отже, — і потребами роботодавців. Частина теоретичного матеріалу, без якого неможливо приступати до засвоєння конкретних професійних модулів, акумулюється в базовому блоці. Інтеграція теорії і практики вимагає відходу від певних стереотипів, особливо у викладачів, які здебільшого неохоче погоджуються на зменшення обсягу теоретичного матеріалу, який за змістом не завжди відповідає вимогам роботодавців.

Логічно, що навчання за програмами, що формують професійні компетентності, має вести один педагог професійного навчання, який поєднує функції викладача й майстра виробничого навчання і цілісно формує відповідні компетентності в певній професійній галузі без відриву теорії та практики.

1.7. ВИКОРИСТАННЯ МОДУЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

У зв'язку із поступовим розвитком економіки в Україні, євроінтеграційними процесами, які відкрили дорогу українцям до міжнародного ринку праці, зріс попит на якісні освітні послуги у сфері професійної освіти, особливо серед дорослого населення.

Саме МНП створюють можливості для навчання впродовж життя, надання освітніх послуг для різних цільових груп (здобувачів освіти ЗП(ПТ)О, які потребують первинної професійної підготовки; дорослого населення, що потребує вдосконалення компетентності; безробітних громадян, які мають намір працевлаштуватися; роботодавців, які бажають підвищення кваліфікації персоналу підприємств тощо).

Технологія розроблення змісту професійного навчання за модульною методикою дає змогу визначити раціональний обсяг підготовки **відповідно до об'єктивного попиту** на працівників і необхідної оперативності їхньої підготовки. Ця технологія професійного навчання ефективна у фрагментарному підвищенні кваліфікації виробничого персоналу підприємств. З'являється можливість опановувати окремі модулі (на потребу роботодавців), які необхідні у виробничій діяльності конкретного підприємства.

З огляду на це, в ЗП(ПТ)О України активізувалась робота щодо створення умов для навчання впродовж життя за модульною технологією для всіх категорій населення без будь-яких обмежень.

В Україні порядок організовування процесу навчання на основі модульної технології в ЗП(ПТ)О, на підприємствах, в установах, організаціях різних організаційно-правових форм і форм власності (далі — суб'єкт освітньої діяльності) визначається Положенням про професійне (професійно-технічне) навчання на основі модульної технології, затвердженим наказом Міністерства праці та соціальної політики України та МОНУ від 09.04.2002 № 187/243 «Про впровадження відкритого професійно-технічного навчання на основі модульної технології».

Порядок професійного (професійно-технічного) навчання зареєстрованих безробітних регулюється наказом Міністерства соціальної політики України та МОНУ від 31 травня 2013 року № 318/655 «Про затвердження Порядку професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних».

Професійне (професійно-технічне) навчання осіб з інвалідністю забезпечується згідно з Порядком проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації

та перепідготовки інвалідів, зареєстрованих у державній службі зайнятості, за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів, затвердженим постановою КМУ від 27 грудня 2006 року № 1836.

Професійне (професійно-технічне) навчання на основі модульної технології може проводитись за дистанційною формою здобуття освіти. Організація процесу навчання за такою формою здійснюється відповідно до наказу МОНУ від 25 квітня 2013 року № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 року за № 703/23235.

При організації підвищення професійної кваліфікації, перепідготовки або професійної підготовки на виробництві, термін навчання визначається за результатами вхідного контролю. Вхідний контроль знань, умінь та навичок здійснюється відповідно до законодавства. Проведення вхідного контролю дає змогу визначити обсяг компетентностей, яких особа набула в результаті неформального та/або формального професійного навчання відповідно до вимог СП(ПТ)О. За його результатами ЗП(ПТ)О має змогу розробити індивідуальні навчальні програми.

Розроблення МНП для навчання дорослих здобувачів освіти має свої особливості. Навчальну програму можна планувати на базі чинної, комбінуючи модулі залежно від потреб і досвіду здобувачів, за потреби доповнювати або складати нову програму. Навчання дорослих можна організувати для засвоєння і однієї, і кількох компетентностей. Можуть бути навчальні програми для здобуття компетентностей базового рівня, в рамках яких здійснюється навчання.

В МНП треба зважати на особливості цільових аудиторій, специфіку дорослих здобувачів освіти, їхню потребу в навчанні та зміну ролі навчання.

2. РОЗРОБЛЕННЯ

2.1. ▶ ПРИНЦИПИ РОЗРОБЛЕННЯ МОДУЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ

Розроблення МНП на компетентнісній основі ґрунтується на основних принципах.

▶ **ПРИНЦИП МОДУЛЬНОСТІ**, згідно з яким навчальний матеріал має бути сформований у завершений блок, модуль, як засіб досягнення конкретної дидактичної цілі.

▶ **ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ**, який визначає підхід до організовування процесу оволодіння навчальними модулями і виявляється через специфічну для модульного навчання методику, основним змістом якої є активна самостійно-творча діяльність здобувача освіти. Завдяки цьому здобувач освіти стає суб'єктом процесу навчання.

▶ **ПРИНЦИП СИСТЕМНОСТІ**, що забезпечує формування змісту професійної підготовки з конкретної професії як системи взаємопов'язаних навчальних модулів.

▶ **ПРИНЦИП ГНУЧКОСТІ**, що дає змогу змінювати зміст кожного елемента, а також й модуля і доповнювати відповідно до вимог ринку праці, запитів роботодавців, індивідуальних особливостей і потреб здобувачів освіти. Комбінуючи елементи різних модулів, можна створювати нові модулі.

▶ **ПРИНЦИП ПРОЗОРОСТІ**, що забезпечує чіткий і зрозумілий опис кінцевих результатів, тобто набуття особою необхідних компетентностей для виконання трудової діяльності.

ПРИНЦИП НЕПЕРЕРВНОСТІ, згідно з якою забезпечується наступність в оволодінні новими знаннями, вміннями, компетентностями впродовж професійної діяльності.

ПРИНЦИП ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ, що передбачає організацію навчального процесу з урахуванням особистісних (індивідуальних) потреб; забезпечує варіативність змісту і способів його засвоєння залежно від рівня базової підготовленості здобувачів освітніх послуг і їх мотивації.

ПРИНЦИП ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ забезпечує управління освітнім процесом через створення системи об'єктивного контролю і самоконтролю рівня засвоєння навчального матеріалу кожного модуля, досягнення індивідуальної і загальної мети. Модулі й навчальні елементи, що містять систему самоконтролю та самоорганізації, дають змогу трансформувати інформаційно-контрольні функції педагога в консультативно-координаційні.

КЛЮЧОВИМ ПРИНЦИПОМ Є ОРІЄНТАЦІЯ НА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, набуття особою необхідних компетентностей для виконання трудової діяльності.

2.2. ПОРЯДОК РОЗРОБЛЕННЯ МОДУЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ

2.2.1. ПЛАНУВАННЯ МОДУЛЯ

МНП є частиною освітньої програми, цілісною завершеною одиницею, яка розробляється на основі СП(ПТ)О. МНП складається з окремих модулів, взаємопов'язаних між собою.

Планувати окремі модулі можуть один або кілька педагогів.

Якщо до реалізації завдань модуля буде долучатись кілька педагогів, то планування модуля розпочинається, зазвичай, із формування команди модуля. Такий підхід найефективніший, оскільки він дає можливості:

- усім разом продумати, як здобувачі освіти досягнуть цілей модуля; зробити модуль єдиним цілим, забезпечити єдність змісту і форми;

- усунути дублювання тем навчального матеріалу; продумати закріплення матеріалу;

- спільна робота допоможе спланувати інтегрування всередині модуля.

Формування команди модуля розпочинається з відповіді на запитання: які педагоги нам потрібні, щоб здобувачі освіти досягли результатів навчання в модулі? Можливо, в окремих модулях, пов'язаних з професійно-практичною підготовкою, потрібно більше долучити практиків, представників підприємств. Команда модуля не може обмежуватись лише педагогами, які навчають за модулем. Важливо також долучити роботодавців, поцікавитись думкою здобувачів освіти, які навчаються за програмою. Значну допомогу в плануванні модуля можуть надати заступник директора з навчально-виробничої роботи, старший майстер, методист ЗП(ПТ)О, які знають освітню програму загалом. Якщо педагоги модуля не викладали в попередніх модулях, то варто запросити педагогів попереднього модуля, уточнити, як буде розподілений навчальний матеріал у модулях, щоб запобігти повторенню матеріалу чи недостатнім знанням здобувачів освіти.

До планування модуля варто долучити інших педагогів навіть тоді, коли в модулі працює один педагог.

Підготовка МНП і відповідних модулів вимагає певних компетентностей у їхніх розробників (див. розділ 12).

Першочерговим для розробників є визначення цілей і результатів навчання. Без цілі, без формулювання результатів навчання не варто приступати до планування навчального процесу. Команди модуля мають самі визначитись, скільки педагогів потрібно долучити до роботи в модулі і які теми в межах модуля для формування необхідних компетентностей треба спланувати для опрацювання.

Взоруючись на досвід навчальних закладів Естонії, планувати навчання за МНП рекомендуємо за таким алгоритмом:

АЛГОРИТМ ПЛАНУВАННЯ НАВЧАННЯ ЗА МНП

ЕТАПИ РОБОТИ НАД МОДУЛЕМ	РЕЗУЛЬТАТ
1. Уточнення або формулювання цілі	Цілі модуля сформульовані
2. Уточнення чи формулювання порогових критеріїв і результатів навчання	Складені критерії порогу результатів навчання модуля
3. Узгодження форм і обсягів навчальної роботи	Досягнута домовленість щодо форм і обсягів навчальної роботи. Обсяг навчальної роботи здобувачів освіти описаний в годинах. На даному етапі доцільно вказати різницю між цільовими групами.
4. Вибір методів оцінювання	Вибрані методи оцінювання результатів навчання
5. Вибір методів навчання	Враховуючи методи оцінювання, вибираються методи навчання
6. Опис формування оцінювання модуля	Склалось порозуміння про формування оцінки модуля (недиференційоване, диференційоване оцінювання)
7. Розроблення критеріїв оцінювання і методів оцінювання	До кожного методу оцінювання розроблені відповідні критерії оцінювання
8. Планування навчального матеріалу	Вибираються і описуються використані в модулі навчальні матеріали

На основі МНП заклад освіти складає та затверджує навчальний план, що конкретизує організацію освітнього процесу.

Навчальний план дає цілісне уявлення про зміст і структуру певного рівня освіти, встановлює погодинне співвідношення між окремими предметами та модулями за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження здобувачів освіти.

Такі **ключові компетентності**, як:

- ініціативність і підприємливість,
- уміння вчитись,
- екологічна грамотність і здоровий спосіб життя,
- соціальна і громадянська компетентності

можуть формуватися засобами окремих модулів, і в інтеграції з модулями професійної підготовки, формуючи наскрізні лінії.

В умовах **інклюзивного середовища навчання** здобувачів з особливими освітніми потребами здійснюється відповідно до індивідуальної програми розвитку і з використанням індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми кожного здобувача з особливими освітніми потребами.

Варіативна компонента навчального плану визначається ЗП(ПТ)О самостійно, із урахуванням особливостей організовування освітнього процесу та індивідуальних освітніх потреб здобувачів освіти і замовників кадрів, особливостей регіону, рівня навчально-методичного та кадрового забезпечення закладу.

2.2.2. ПЛАНУВАННЯ ЦІЛЕЙ МОДУЛЯ, ФОРМУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Ціль модуля визначається основною ціллю освітньої програми.

Основна ціль ОП — це короткий опис узагальнювального результату, що його має досягнути здобувач освіти після завершення навчання на певному рівні кваліфікації.

Тому формулювання цілей рекомендується розпочинати зі слів:

«Після завершення навчання здобувач освіти має володіти компетентностями, які дозволять йому ...», або «Навчанням хочуть досягнути того, щоб здобувач освіти оволодів компетентностями, які дозволять йому...»

ВІДПОВІДНІСТЬ ЦІЛІ РІВНЮ КВАЛІФІКАЦІЇ

НАЗВА ПРОФЕСІЇ	ОСНОВНА ЦІЛЬ
Електрогазозварник 2 розряду	Після завершення навчання здобувач освіти має володіти компетентностями, які дадуть змогу йому виконувати ручне дугове, газове і напіваавтоматичне зварювання і наплавлення простих деталей, вузлів і конструкцій з вуглецевих сталей; ручне кисневе різання сталевих легковарного і важкого брухту, кисневе і плазмове прямолінійне і криволінійне різання простих деталей з вуглецевих сталей; створять передумови для навчання впродовж життя.
Кравець 2-3 розряду	Навчанням хочуть досягти того, щоб здобувач освіти оволодів компетентностями, які дадуть змогу йому виготовляти столову, постільну білизну, штори, ламбрекени, поясні вироби та вироби платтяно-блузочного асортименту, виконувати нескладний ремонт окремих деталей виробів; створять передумови для навчання впродовж життя.
Лицювальник-плиточник 3 (2-3) розряду	Після завершення навчання здобувач освіти має володіти компетентностями, які дадуть змогу йому виконувати підготовчі роботи під облицювання поверхонь плитками; виконувати прості роботи під час облицювання поверхонь плитками; навчатися впродовж життя.

Якщо СП(ПТ)О встановлено цілі та результати навчання для модулів інваріативної частини, то розробники МНП професійно-технічного навчання мають визначитись: чи хочуть вони для свого закладу освіти ці цілі уточнити чи змінити. При підвищенні кваліфікації, перепідготовці, курсах цільового призначення ціль і результати модуля може планувати команда модуля. Втім треба брати до уваги вимоги рівнів НРК, яким відповідає освітня програма.

Наприклад:

При підвищенні кваліфікації за професією кравець 4-го розряду (другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти) цілі і результати навчання мають відповідати третьому рівню НРК.

КОД КОМПЕТЕНТНОСТІ	НАЙМЕНУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ	ЗГІДНО З ДКХП (4-Й РОЗРЯД)	ВИМОГИ НРК, ТРЕТІЙ РІВЕНЬ
KPB-4.1	Виготовлення верхніх (чоловічих) сорочок	Шити з розподілом праці за індивідуальними замовленнями верхні сорочки, а також моделі та зразки. Брати участь у запуску нових моделей у виробництво. При розподілі праці виконувати операції з: оброблювання бортів, комірів, горловини, пройм, обшивних петель, розрізів переду планками, з'єднання коміра з горловиною, зметаних рукавів з проймами, обкидання петель вручну, остаточного волого-теплового оброблювання зазначеного виробу	Здатність особи виконувати виробничі або навчальні завдання середньої складності за визначеними алгоритмами та встановленими нормами часу і якості

У цілі модуля вказують базовий (пороговий) результат, якого здобувач освіти має досягти до завершення навчання за модулем. **Ціль модуля «іноземна мова професійного спрямування» може бути такою:**

«Навчанням модуля хочуть досягти того, щоб здобувач освіти зміг виконувати виробничі завдання, працюючи в колективі і у відповідному іншомовному середовищі».

Ціль модуля, який стосується підприємницької діяльності, може бути такою:

«Після завершення навчання здобувач освіти зможе орієнтуватись в способах та формах підприємницької діяльності в Україні, скласти бізнес-план для малого підприємства».

Формулювання цілі модуля, як і ОП, має бути спрямоване на здобувача освіти і на результат. Якщо в модулі представлено кілька тем, або теоретичну і практичну частини, то ціль все одно буде одна, узагальнювальна.

Наприклад:

МОДУЛЬ ЕГЗ-2.3 ВИКОНАННЯ ЗВАРЮВАННЯ І РІЗАННЯ ПРОСТИХ ДЕТАЛЕЙ, ВУЗЛІВ І КОНСТРУКЦІЙ

ЦІЛЬ. Навчання здійснюється для того, щоб здобувач освіти отримав навички високоякісного зварювання і різання простих деталей, вузлів, конструкцій за допомогою електрозварювального та газозварювального обладнання, дотримуючись безпечних методів роботи, охорони навколишнього середовища, з урахуванням економічної доцільності, виходячи з принципів освіти впродовж усього життя.

МОДУЛЬ КРВ-3.3 ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ ПЛАТТЯНО-БЛУЗОЧНОГО АСОРТИМЕНТУ НЕСКЛАДНОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОБРОБЛЕННЯ

ЦІЛЬ. Навчання проводиться для того, щоб здобувач освіти міг виготовити сукню нескладної технологічної обробки, самостійно дібрати тканину і матеріал, виконати розрахунки та побудову креслення сукні прямого силуету з умінням конічного й паралельного розширення різних деталей, моделювання горизонтальних і вертикальних конструктивно-декоративних ліній, перенесенням нагрудної виточки, усувати дрібні неполадки в роботі швейного устаткування, проводити його чищення та змащування з дотриманням охорони праці з урахуванням економічної доцільності, виходячи з принципів освіти впродовж усього життя.

Наступним важливим кроком є **уточнення або формування результатів навчання.**

Термін «результати навчання» означає специфікацію безпосередніх результатів процесу навчання. Їх включають до профілю освітньої програми, і вони мають бути досягнуті. Для галузі ПО нормативні результати навчання визначаються СП(ПТ)О. Для освітньої програми та її окремих модулів результати навчання визначає команда педагогів на основі кваліфікаційних характеристик, СП(ПТ)О.

Саме результати навчання:

- є найважливішими у процесі присудження і визнання кваліфікації;
- дають чітке розуміння того, що здобувач освіти знає, розуміє та здатний продемонструвати після успішного завершення оцінного періоду процесу навчання, що в результаті складає кваліфікацію;
- пов'язані з відповідним рівнем або циклом навчання;
- повинні бути включені в додаток до диплома.

Результати навчання — це ті компетентності, які, як очікується, особа здатна буде продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів (модулів). Вони уточнюють формулювання цілі, плануються на базовому (**пороговому**) рівні для того, щоб усі здобувачі освіти змогли їх досягти, мають бути вимірними, піддаватися оцінюванню і засвоєнню в межах певного часу.

ПОРОГОВИЙ (БАЗОВИЙ) РІВЕНЬ — (passing criteria) такий рівень засвоєння компонентів навчальної програми, який дозволяє працювати на задовільному рівні у виробничому середовищі.

Для формулювання результатів і цілей навчання у міжнародній і вітчизняній практиці використовують таксономію Б. Блума, яку доповнили Андерсон і Кратвіль. Це дає можливість за допомогою активних дієслів планувати результати навчання на певному рівні. Ці дієслова можна використовувати і в описі критеріїв оцінювання.

Результати навчання рекомендується формулювати з таких компонентів:

- суб'єкта (ХТО?) (*здобувач освіти*);
- дієслова в активній формі (ЩО РОБИТЬ?), який виражає дії, які здобувач освіти має продемонструвати наприкінці певного періоду навчання (*аналізує, обслуговує, планує, вибирає, переробляє*);
- назви предмета дії (ЩО?), що є ціллю, на досягнення якої спрямована діяльність (*аналізує побачене на практиці, планує меню, вибирає матеріал*);
- визначення ступеня і порядку результатів навчання (ЯК? ЯКИМ ЧИНОМ?) (*нід керівництвом наставника, самостійно планує меню, зважаючи на побажання клієнтів*);
- уточнювальних слів і фраз (ЯК?), які виражають контекст використання результатів навчання (*планує самостійно меню, зважаючи на побажання клієнта, виходячи з принципів складання меню*).

Результати навчання описують результат, а не процес; тому не рекомендовано в описі результатів вказувати, які знання, вміння, навички набуває здобувач освіти. Оскільки модуль є частиною навчальної програми певного рівня професійної кваліфікації, то результат має відображати компетентності цього рівня кваліфікації.

ПРИКЛАДИ ФОРМУЛЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ТА КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ

ПРОФЕСІЯ «ЕЛЕКТРОГАЗОЗВАРНИК» 2-ГО РОЗРЯДУ	
МОДУЛЬ ЕГЗ-2.3 ВИКОНАННЯ ЗВАРЮВАННЯ І РІЗАННЯ ПРОСТИХ ДЕТАЛЕЙ, ВУЗЛІВ І КОНСТРУКЦІЙ	
РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ Здобувач освіти:	КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ Здобувач освіти:
- розуміє технологію та особливості ручного дугового, газового, напіваавтоматичного зварювання і різання простих деталей, безпечні методи роботи; причини виникнення дефектів під час зварювання і способи їх запобігання; - виконує ручне дугове, газове і напіваавтоматичне зварювання і наплавлення простих деталей, вузлів і конструкцій з вуглецевих сталей в нижньому положенні шва; ручне кисневе різання сталевих легковагових і важкого брухту, кисневе і плазмове різання в нижньому і вертикальному положеннях простих деталей з вуглецевих сталей за розміткою вручну; - здійснює перевірку якості зварного шва і його зачищення, дотримуючись правил безпеки праці під час роботи і принципів організації праці.	- самостійно добирає режими ручного дугового зварювання; - самостійно здійснює зварювання стикових та кутових швів у нижньому положенні пластин; - розпізнає і вибирає режими газового зварювання; - здійснює газове зварювання і наплавлення простих деталей з вуглецевих сталей в нижньому положенні пластин; - здійснює механізоване зварювання і наплавлення в середовищі захисних газів простих деталей в нижньому положенні пластин; - самостійно вибирає режим різання металу, здійснює ручне кисневе і плазмове різання простих деталей з вуглецевих сталей. - використовує різні способи для запобігання і усунення зовнішніх та внутрішніх дефектів зварних з'єднань; - самостійно здійснює контроль зварних з'єднань. - бережливо ставиться до обладнання, раціонально використовує зварювальний матеріал.

ПРОФЕСІЯ «ПЕРУКАР (ПЕРУКАР-МОДЕЛЬЄР)» КВАЛІФІКАЦІЯ ПЕРУКАР

ПЕР- П.3 – ВИКОНАННЯ ФАРБУВАННЯ ВОЛОССЯ ХІМІЧНИМИ БАРВНИКАМИ

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ Здобувач освіти:	КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ Здобувач освіти:
• розрізняє асортимент барвників для волосся; засоби з догляду за волоссям після фарбування; розуміє їхню дію. • орієнтується у вимогах до якості засобів з догляду за волоссям; підготовчих, завершальних роботах і санітарних нормах при виконанні операцій. • розуміє техніку нанесення барвників на волосся; залежність ступеня освітлення волосся від стану, структури волосся, початкового кольору і терміну витримування; технологію безпечного фарбування волосся знебарвлювальними барвниками, ополіскування і нейтралізації; вимоги охорони праці під час фарбування волосся; • орієнтується у нормах витрат матеріалів, що застосовуються під час фарбування волосся; кошторисі на фарбування волосся; • визначає структуру волосся і початковий колір; • готує фарбувальний розчин різної концентрації; наносить фарбувальний розчин на волосся, визначає час витримування; обполіскує і нейтралізує волосся після фарбування.	• самостійно добирає режими ручного дугового зварювання; • самостійно здійснює зварювання стикових та кутових швів у нижньому положенні пластин; • розпізнає і вибирає режими газового зварювання; • здійснює газове зварювання і наплавлення простих деталей з вуглецевих сталей в нижньому положенні пластин; • здійснює механізоване зварювання і наплавлення в середовищі захисних газів простих деталей в нижньому положенні пластин; • самостійно вибирає режим різання металу, здійснює ручне кисневе і плазмове різання простих деталей з вуглецевих сталей; • використовує різні способи для запобігання і усунення зовнішніх та внутрішніх дефектів зварних з'єднань; • самостійно здійснює контроль зварних з'єднань; • бережливо ставиться до обладнання, раціонально використовує зварювальний матеріал.

2.3. ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ І МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Компетентнісний підхід у професійній підготовці зумовлює формування нової системи діагностичних засобів: від оцінки знань до оцінки компетенцій та визначення рівня компетентності кваліфікованого робітника загалом.

Оцінювання здобувачів освіти ЗП(ПТ)О — важливий структурний компонент освітнього процесу, що взаємопов'язаний з його цілями, змістом, методами навчання, критеріями оцінювання.

Перша вимога в системі модульно-компетентнісного підходу до перевірки та оцінювання результатів навчання здобувачів освіти є їхній індивідуальний характер, об'єктивність, систематичність, тематична спрямованість, єдність вимог, оптимальність, всебічність.

Оцінювання в системі модульно-компетентнісного навчання здійснюється на всіх етапах засвоєння компетентності модуля, а також у ході підсумкового оцінювання.

Для формування єдиних критеріїв оцінювання результатів навчання здобувачів професійних кваліфікацій, незалежно від шляхів (формальна чи неформальна освіта, неформальне чи інформальне (спонтанне) навчання) їх **набуття** використовують професійні стандарти, СП(ПТ)О, кваліфікаційну характеристику. **Інструментом вимірювання результатів навчання, побудованого на компетентнісному підході, є не окремі знання і вміння, а засвоєння цілісної компетентності.**

У процесі засвоєння модуля педагог може здійснювати **поточне оцінювання навчальних досягнень** здобувачів освіти на основі виконання окремих дій, завдань чи спеціально спланованої практичної ситуації.

При модульно-компетентнісному підході практикується і **формувальне оцінювання**, яке здійснюється в процесі навчання і в ході якого аналізуються знання, уміння і ціннісні установки, спрямовані на підтримування здобувача освіти в досягненні результатів навчання. Його зазвичай проводять в усній формі; його мета — підготувати здобувача освіти до підсумкового оцінювання.

Формувальне оцінювання не впливає на підсумкову оцінку.

Здобувачі освіти мають бути ознайомлені з критеріями і методами оцінювання і послідовністю їх застосування.

Результати навчання за рівнями (модулями) описуються в термінах професійних і ключових компетентностей та оцінюються з урахуванням вимог галузевих стандартів якості. Кожний модуль оцінюється окремо. Оцінювання передбачає демонстрацію або підтвердження здобувачем освіти набутих компетентностей, сформульованих у модулі, у ситуаціях, які можуть виникати під час професійної діяльності.

Систематичне оцінювання досягнень здобувачів освіти на етапі завершення модуля дає змогу оперативно регулювати і коригувати навчальний процес, ставити конкретні дидактичні завдання, спонукати здобувачів освіти до творчості, самоаналізу, ініціативності, реалізувати зворотний зв'язок, самостійно застосувати здобуті знання на практиці.

**Можливі
варіанти
формування
оцінки
модуля:**

Модуль завершується однією підсумковою роботою, за допомогою якої оцінюються всі засвоєні в модулі дії і компетентності в рамках інтегрованого практичного завдання, коли здобувачі освіти демонструють здатність виконувати певну трудову функцію. Завдання для оцінювання охоплюють всі теми.

До кожної теми модуля потрібно скласти окремі програми оцінювання, оцінка за модуль дорівнює сумі всіх результатів.

За **недиференційованого оцінювання** критерії описуються на рівні «порога» (прохідний рівень набутих знань, умінь, компетентностей) і визначаються двома параметрами: **«знає — не знає»**; **«вміє — не вміє»**; тобто, оцінка компетентності передбачає підтвердження або не підтвердження її засвоєння. Якщо здобувач освіти досяг результатів навчання на пороговому рівні, то в свідоцтві/сертифікаті про закінчення модуля можна вказати, які отримані результати навчання підтверджено.

За **диференційованого оцінювання** використовується 12-бальна шкала згідно з Типовими критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів (слухачів) з професійної підготовки в системі професійної (професійно-технічної) освіти, затверджених наказом МОН України від 14.10.2001 р. № 459.

У навчанні дорослого населення в більшості випадків диференційоване оцінювання не є обґрунтованим.

Оцінювання результатів навчання **за рівнями** ґрунтується на успішному засвоєнні навчальних модулів. Важливо також, щоб здобувачі освіти після оцінювання отримували зворотний зв'язок про результати своєї навчальної діяльності.

За результатами здобуття кожної професійної кваліфікації проводиться державна або проміжна (поетапна) кваліфікаційна атестація, що передбачає оцінювання набутих компетентностей здобувача освіти й визначається параметрами: **«знає — не знає»**; **«вміє — не вміє»**. Критерії кваліфікаційної атестації випускників розробляє ЗП(ПТ)О спільно з роботодавцями. Критерії мають ґрунтуватися на компетентнісному підході відповідно до вимог кваліфікаційної характеристики,

потреб роботодавців, сучасних технологій та новітніх матеріалів і мають бути погоджені з регіональними органами освіти.

Невід'ємною частиною процесу оцінювання є **самооцінювання здобувачів освіти**.

Методи оцінювання є способом підтвердження здобутих знань, навичок і компетентностей. Вони повинні бути такими, щоб за їхньою допомогою можна було оцінити результати навчання. Зміст і методи оцінювання мають відповідати компетентності, що оцінюється.

Методи оцінювання необхідно вибирати так, щоб вони допомогли підготуватися до оцінювання.

До основних методів оцінювання, які використовують при модульному навчанні на компетентнісному підході, належать:

- *реферат,*
- *демонстрація,*
- *звіт про лабораторну роботу,*
- *захист практики, звіт про практику (разом із щоденником практики),*
- *дипломна робота,*
- *розв'язання проблем,*
- *аналіз змодельованих чи реальних виробничих ситуацій,*
- *індивідуальні чи групові проєкти зі звітом,*
- *кваліфікаційна атестація,*
- *пробна кваліфікаційна робота,*
- *рольова гра, захист бізнес-плану,*
- *портфоліо тощо.*

Найефективнішими для оцінювання набутих компетентностей будуть ті методи, що спрямовані на те, як здобувач освіти демонструє свої дії на робочому місці в реальному виробничому середовищі, або в наближеному до нього навчальному середовищі.

До прикладу: **практична робота або демонстрація компетентностей**.

Методом підсумкового оцінювання в модулі може бути комплексна робота інтегрованого характеру, яка складається із теоретичної (тести) і практичної частин; індивідуальні чи групові проєкти тощо, де здобувач освіти демонструє здатність виконувати необхідні трудові дії. Оцінюються всі засвоєні в модулі дії і компетентності.

ПРИКЛАД КОМПЛЕКСНОГО ЗАВДАННЯ З ПРОФЕСІЇ ПЕРУКАР(ПЕРУКАР-МОДЕЛЬЄР)

КВАЛІФІКАЦІЯ - ПЕРУКАР

МОДУЛЬ ПЕР-П.4 «ВИКОНАННЯ ХІМІЧНОЇ ЗАВИВКИ ВОЛОССЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗВИЧАЙНИХ КОКЛЮШОК ЗА КЛАСИЧНОЮ ТЕХНОЛОГІЄЮ»

Навчання проводиться для того, щоб здобувач освіти міг самостійно виконувати хімічну завивку волосся з використанням звичайних коклюшок за класичною технологією з дотриманням правил безпеки праці; гігієни та виробничої санітарії з урахуванням економічної доцільності.

Комплексне завдання	Результати навчання	Критерії оцінювання
- Залежно від довжини і густоти волосся моделі, дібрати коклюшки, концентрацію розчину, продемонструвати способи нанесення препарату. - Виконати хімічну завивку за класичною технологією, дотримуючись безпечних методів праці, санітарії та гігієни, професійної етики. - Дати рекомендації з догляду за волоссям після завивки.	- Вміє визначати стан і структуру волосся; виконувати підготовчі роботи перед хімічною завивкою; накручувати волосся на звичайні коклюшки, наносити розчин, визначати час витримки, готувати фіксаж та наносити його на волосся, нейтралізувати волосся. - Дає рекомендації з догляду за волоссям після завивки, дотримуючись професійної етики та термінології.	- Самостійно добирає коклюшки необхідного діаметра, концентрацію розчину, вказує термін витримки; - дотримується вимог накручування на волосся; - самостійно визначає послідовність виконання класичної хімічної завивки; - визначає термін дії препаратів; - самостійно визначає норми витрат матеріалів залежно від довжини та густоти волосся; - самостійно виконує хімічну завивку волосся за класичною технологією, дотримуючись безпечних методів праці, санітарії та гігієни. - надає рекомендації з догляду за волоссям після завивки.

**Формування
оцінки
за модуль**

Основою оцінювання модуля (80 %) є виконання здобувачем освіти практичного комплексного завдання з виконання хімічної завивки. Решта 20 % оцінки за модуль становить оцінювання практичних завдань інших тем модуля.

**Критерії
оцінювання**

Проходження модуля зараховується, якщо здобувач освіти:

Знає:

- засоби для хімічної завивки;
- засоби для догляду за волоссям після хімічної завивки;
- види завивки та способи нанесення препарату;
- залежність ступеня завитого волосся від форми та діаметра коклюшок, концентрації суміші, терміну витримки та структури волосся;
- правила накручування волосся на коклюшки;
- класичну технологію хімічної завивки;
- визначення часу витримки;
- фіксацію завитого волосся;
- нейтралізацію, рекомендації з догляду за волоссям після завивки;
- норми витрат матеріалів;
- вимоги охорони праці під час виконання завивки;
- розрахунок витрат матеріалів залежно від довжини та густоти волосся.

Уміє:

- замальовувати схеми накручування волосся на коклюшки;
- визначати стан і структуру волосся;
- виконувати підготовчі роботи перед хімічною завивкою;
- накручувати волосся на звичайні коклюшки, наносити розчин, визначати час витримки, готувати фіксаж та наносити його на волосся, нейтралізувати волосся.

До кожного методу оцінювання мають бути чіткі критерії, які зведуть до мінімуму суб'єктивне бачення тих, хто буде оцінювати.

Після навчання кожен здобувач освіти повинен уміти самостійно виконувати всі роботи, передбачені ОКХ, технологічними умовами і нормами, встановленими в галузі.

2.4. ВИБІР МЕТОДІВ І ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ

Формування змісту навчання краще розпочинати тоді, коли вже визначено критерії оцінювання.

ЗП(ПТ)О самостійно обирають форми та методи організації навчально-виробничого процесу, а педагогічні працівники самостійно, з урахуванням основ педагогіки, визначають засоби і методи навчання здобувачів освіти. Якщо в модулі працює кілька педагогів, то зміст навчання вони формують разом.

У МНП, які базуються на компетентнісному підході, зміст навчання генерується на основі результатів навчання і визначається ОКХ, СП(ПТ)О, або, якщо такі є, стандартами професійної освіти. Зміст навчального модуля формують за описом певної трудової функції.

Професійні та ключові компетентності є основою формування змісту навчальних модулів, що охоплюють загальнопрофесійну, професійно-теоретичну і професійно-практичну підготовки. Порядок визначення компетентностей навчального модуля та їх опис повинен відповідати принципу наступності та логічній послідовності.

Зміст професійних спеціалізованих компетентностей у цьому випадку формується у вигляді узагальнених знань, умінь та навичок, які деталізуються в темах навчального матеріалу МНП.

Структурою МНП передбачено модулі базового блоку, що містять перелік та визначення змісту професійних базових компетентностей, без володіння якими неможливе набуття професійних спеціалізованих компетентностей. Професійні базові компетентності в базовому блоці формуються із загальнопрофесійних компетентностей та частково з окремих професійних компетентностей, визначених СП(ПТ)О (*оволодіння основами трудового законодавства; основами ринкової економіки, екології та енергоощадження; основами матеріалознавства; основами електротехніки; дотримання та виконання вимог охорони праці та пожежної безпеки, виробничої санітарії та гігієни праці у професійній діяльності; оволодіння основами роботи на персональному комп'ютері, тощо*).

Вони формують знання, уміння, компетентності, що є загальними (спільними) для професії. Якщо навчання здійснюється безперервно за кількома професійними кваліфікаціями, то загальнопрофесійні компетентності можуть набуватися інтегровано один раз – перед оволодінням навчальним матеріалом початкової кваліфікації в межах професії. При перепідготовці фахівців частка професійних базових компетентностей визначається залежно від попередньої кваліфікації особи та/або набутого досвіду за результатами вхідного контролю.

На бажання замовника частина модулів або модульних одиниць може бути вилучена, якщо в процесі виконання професійних зобов'язань не потрібно виконувати деяку частину роботи.

У підготовці інтегрованих професій застосовують відповідні професійні блоки. Якщо модулі або модульні одиниці повторюються і були вивчені раніше, їх вилучають з навчальної програми й у професійних блоках їх не вивчають. Це скорочує термін навчання, дає змогу створювати гнучкі програми навчання, адаптовані до здобувача освітніх послуг.

Перелік модулів навчальної програми, перелік і зміст професійних компетентностей для кожної професійної кваліфікації визначається у СП(ПТ)О. ЗП(ПТ)О на вимогу роботодавців може доповнити цей перелік додатковими компетентностями.

У модульному навчанні виробнича практика є самостійними модулями, які виконуються згідно з графіком освітнього процесу.

Важливою умовою реалізації МНП, які базуються на компетентнісному підході, є інтеграція теорії та практики і наскрізних модулів, оскільки наскрізні та ключові компетентності успішно формуються в поєднанні з професійними.

Психологічні основи і відповідні теоретичні аспекти ефективного спілкування доцільно освоїти в базовому блоці й продовжити їх засвоєння в модулях професійної підготовки.

До прикладу

Визначення тем

Вибір тем і формування змісту модуля здійснює команда модуля. Це дає педагогам і велику свободу вибору, і покладає на них велику відповідальність. Педагоги можуть самостійно визначати обсяг годин на вивчення окремої теми та змінювати порядок вивчення тем у межах модуля, формувати тематику навчальних проєктів, лабораторно-практичних робіт тощо. Важливо, щоб до змісту програми навчального модуля були включені теми, які розкривають техніко-технологічні зміни у виробництві чи сфері послуг, пропонують використання новітніх матеріалів, методів організації праці тощо; сприяють засвоєнню результатів навчання.

Структура навчального модуля охоплює теми навчальних предметів загальнопрофесійної, професійно-теоретичної підготовки та види навчальних робіт професійно-практичної підготовки (виробниче навчання, виробнича практика). Лабораторно-практичні, лабораторні та практичні роботи плануються відповідно до змісту модуля.

**ПРИКЛАД ВИЗНАЧЕННЯ ТЕМ
НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ПРОФЕСІЇ ПЕРУКАР**

Позна- чення	Професійні компетентності	Зміст професійних компетентностей	
Модуль ПЕР-П.2. Виконання класичних чоловічих, жіночих та дитячих стрижок			
ПЕР -П.2.1	Виконання класичних чоловічих стрижок	Знати: • правила побудови простих стрижок; • малювання простих, класичних чоловічих стрижок і зачісок у різних поворотах; • підготовчі, заключні роботи та санітарні норми при виконанні операцій; • технологію виконання класичних чоловічих та дитячих стрижок; • послідовність операції; • добір зачіски під форму голови та тип обличчя; • правила нанесення засобів для стайлінгу при укладанні стрижки; • перелік дефектів, які можуть виникнути під час стрижки, та способи усунення їх.	1. Спеціальне малювання 1.1. Малювання простих чоловічих стрижок у різних поворотах 1.2. Малювання класичних чоловічих стрижок у різних поворотах 1.3 Малювання дитячих стрижок у різних поворотах 2. Перукарське мистецтво 2.1. Правила побудови простих чоловічих стрижок 2.2. Технологія виконання класичних чоловічих стрижок. 2.3. Особливості виконання дитячих стрижок для хлопців 2.4 ЛПР. Технологія виконання класичних чоловічих стрижок (2 год.)

Позна-чення	Професійні компетентності	Зміст професійних компетентностей
Модуль ПЕР-П.2. Виконання класичних чоловічих, жіночих та дитячих стрижок		
ПЕР -П.2.1	Виконання класичних чоловічих стрижок	Уміти: - замальовувати схеми чоловічих та дитячих стрижок, читати ці схеми; - визначати особливості форми голови, добирати види та фасон стрижки; виконувати класичні чоловічі та дитячі стрижки в правильній послідовності; - усувати дефекти стрижки за допомогою ножиць, бритви і машинки; - правильно добирати засоби для укладання волосся 3. Виробниче навчання в навчальних майстернях 3.1. Виконання простих чоловічих стрижок у правильній послідовності 3.2. Виконання класичних чоловічих стрижок у правильній послідовності; 3.3. Виконання дитячих стрижок у правильній послідовності. 3.4. Обслуговування клієнтів (12 год.)

Вибір методів навчання

Методи навчання при модульно-компетентнісному підході повинні відповідати результатам навчання. Вони мають бути переорієнтовані з позиції **«навчити здобувачів освіти робити ...»** на **«допомогти здобувачам освіти навчитись робити...»**. Такі методи приводять до зміни ролі педагога, нових інструментів оцінювання результатів навчання.

Сьогодення та майбутнє вимагають від випускника ЗП(ПТ)О вміння вчитися та бути готовими до навчання впродовж життя. А цього можна досягти, застосовуючи активні методи навчання, в основі яких — **навчання через діяльність**.

Успішне формування компетентностей забезпечується тим, що здобувачі освіти:

- розуміють і розділяють цілі та завдання програми/модуля;
- розділяють відповідальність за процес навчання;
- навчаються працювати в команді;
- орієнтовані на пошук нових знань;
- освоюють уміння на практиці;
- отримують постійний зворотний зв'язок від викладачів і майстрів виробничого навчання;
- постійно вчатьсЯ вчитися.

Поширеними формами і методами навчання при модульно-компетентнісному підході є: *проекти, практичні завдання, демонстрація трудового досвіду, аналіз виробничих ситуацій, робота в групах, ділові ігри, відвідування підприємств і спостереження за роботою, виробнича практика тощо.*

Для активізації процесу навчання використовуються інноваційні методи навчання, які дають змогу наблизити процес навчання до умов реальної практики. Важливе місце відводиться виробничій практиці.

У плануванні методів навчання беруть до уваги досвід здобувачів освіти та їхній індивідуальний темп засвоєння матеріалу. В модулі можуть бути різні методи і шляхи засвоєння змісту навчання, які здобувач освіти може самостійно вибирати чи пропонувати на їхній основі свої оригінальні шляхи до засвоєння. А педагог має забезпечити методичне консультування з організації процесу навчання.

У модульно-компетентнісному підході набуває поширення модель навчання **«Перевернутий клас» (FlippedClass)** — різновид змішаного навчання, особливістю якого є те, що теоретичний матеріал здобувачі освіти опрацьовують самостійно, здебільшого в онлайновому середовищі: перегляд навчальних відеоматеріалів або інформаційних ресурсів для опрацювання нового навчального матеріалу або закріплення вже вивченого. Натомість в аудиторії під керівництвом і з допомогою педагога виконують практичні завдання до тієї теми, яку засвоїли самостійно.

Для **індивідуалізованого професійного навчання** відповідно до змісту навчання, визначеного ОКХ з професії, готується **пакет модульної навчально-методичної документації**, своєрідний навчально-методичний комплекс, який містить дидактичні та методичні матеріали: навчальні плани і програми, навчальні посібники (елементи), тести до кожного модуля, інструкції для здобувача освіти та викладача, вихідний тест, що передбачає визначення рівня кваліфікації випускника.

Звідси можна зробити висновок, що вибір форм і методів навчання є складним методичним процесом, який вимагає від викладача і майстра виробничого навчання дидактичної компетентності, яка забезпечить якісне формування результатів навчання.

2.5. ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМ ТА ОБСЯГІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Основою визначення обсягу навчальної діяльності для здобувача освіти є час, необхідний для набуття ключових, загальнопрофесійних, професійних компетентностей відповідного рівня кваліфікації.

СП(ПТ)О з професії визначає оптимальний час для формування всіх названих вище компетентностей з кожного рівня кваліфікації.

Визначення оптимальної кількості годин для проходження модуля передбачає формування переліку тем теоретичного і практичного (виробничого) навчання, кількості годин на них, необхідних для досягнення результатів навчання.

**Під час
розрахунку
часу
треба
пам'ятати,
що:**

оптимальне співвідношення теорії і практики 40:60 відсотків, 30:70 — за дуальної форми навчання, а виробнича практика становить 50 % професійно-практичної підготовки;

залежно від виду підготовки (перепідготовка, підвищення кваліфікації), за результатами вхідного контролю знань, умінь та навичок здобувачів освіти кількість часу, потрібна для набуття передбачених СП(ПТ)О компетентностей, може бути скорочена до 50 %, якщо вилучити з навчальних програм окремі теми, оцінені та зараховані за результатами попереднього вхідного контролю;

якщо навчання здійснюється з двох та більше професій, то кількість годин, визначених на модуль, може бути скорочена до 50 % з уваги на раніше набуті компетентності під час здобуття попередніх професій;

відповідно до потреб замовника освітніх послуг до модульних навчальних програм може бути доданий навчальний матеріал, який допоможе сформуванню додаткових компетентностей з урахуванням регіональних особливостей.

Основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроку.

Форма проведення навчальної роботи (аудиторна робота, виробниче навчання на підприємстві/ у навчальному закладі, дуальна форма, самостійна робота) вказується в програмі модуля. Педагогам важливо вибрати саме ту форму навчальної діяльності, яка дасть змогу досягти найкращих результатів.

Під час вибору форм навчання треба зважати на те, яка послідовність для здобувачів освіти найбільш мотиваційна. Правильне чергування теорії і практики, поєднання подібних тем забезпечує оволодіння високими професійними вміннями та навичками в поєднанні зі знаннями.

2.6. ДОБІР НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Визначення навчального матеріалу в модулі формується на базі аналізу змісту професійних компетентностей освітнього стандарту з професії, з урахуванням загальнопрофесійних, ключових та раніше освоєних компетентностей, з використанням повноти навчального матеріалу, оптимальної передачі інформаційного та методичного матеріалу.

Знання та вміння, які становлять основу модуля, мають бути структурованими у змісті навчального предмета за вертикальним принципом, що уможливорює їх системний виклад.

Критерієм формування змісту модулів є нерозривність міжтематичних зв'язків і всередині кожного модуля, і між предметами та професійно-практичною підготовкою, відповідність цілі модуля і загальній цілі.

Які ж конкретні кроки треба зробити педагогові, команді модуля в цьому процесі? Найперше — визначити обсяг фактичного матеріалу, назви тем, зважити на усунення дубльованого матеріалу в інтегруванні професій.

Загалом навчальний матеріал потрібно розглядати як сукупність двох інформацій: основної та допоміжної. Кінцева мета подання основної інформації є перетворення її в знання або вміння. Допоміжна інформація має на меті забезпечити надійність (гарантованість) у засвоєнні основної інформації. Сконцентрований у підручниках, навчальних посібниках, інструкціях, дидактичних матеріалах, засобах наочності тощо, **навчальний матеріал залежно від функцій може бути згрупований так:**

▶ **ІНФОРМАЦІЙНИЙ** (поданий як тексти, малюнки, креслення, схеми, таблиці, інструкційно-технологічні карти та інші форми графічного вираження інформації);

▶ **ОПЕРАЦІЙНИЙ** (вправи, навчально-виробничі завдання практичного змісту, під час виконання яких засвоюються уміння та навички);

▶ **КОНТРОЛЬНИЙ** (завдання, що забезпечують внутрішній і зовнішній зворотний зв'язок);

▶ **АКТУАЛІЗАЦІЙНИЙ** (тексти, завдання, які сприяють актуалізації опорних знань, умінь і навичок, необхідних для розуміння й засвоєння нового матеріалу);

▶ **СТИМУЛОВАЛЬНИЙ** (тексти, завдання, що спонукають до набуття нових знань та способів дій);

▶ **ДІАГНОСТИЧНИЙ** (завдання, які дають змогу виявити прогалини в знаннях, причини неправильних дій здобувачів освіти).

У названих вище видах навчального матеріалу носіями основної інформації є інформаційний, операційний і частково контрольний. Решта видів виконують допоміжну роль, сприяючи якісному, міцному й оперативному засвоєнню основної інформації. По суті, допоміжний навчальний матеріал дає змогу гармонізувати зміст предмета (теми) з психологічними особливостями процесу пізнання.

Що більше структурних елементів міститься в навчальному матеріалі й що ширші їхні зв'язки, то вища складність навчального матеріалу.

Ефективність використання модуля в навчальному процесі буде залежати не лише від повноти навчальної інформації, а й від того, як саме ця інформація буде надана. Надаючи інформацію, доцільно звернути увагу на механізм процесу засвоєння знань, який визначає такий логічний ряд: **«сприйняття — розуміння — усвідомлення — закріплення — застосування»**.

У змістовному аспекті важливим є проблемний підхід щодо подання навчального матеріалу. Його форма може бути представлена такими елементами, як «навчальний текст», «керівництво до навчання», «консультація педагога».

Основними навчальними матеріалами є відеолекції, аудіолекції, підручники. Добре, якщо один і той самий матеріал представлений кількома способами. Для створення можливостей щодо широкого доступу здобувачів освіти до навчальних матеріалів потрібно долучати веб-ресурси, електронне навчальне середовище ЗП(ПТ)О. Користування такими ресурсами, пошук інформації сприяє формуванню необхідних ключових компетентностей у випускників ЗП(ПТ)О.

Під час впровадження МНП увага зосереджується на розробленні дидактичних матеріалів, що спрямовані на подальшу практичну професійну діяльність здобувачів ЗП(ПТ)О. Зміст матеріалу має визначатися завданнями модуля і відображати ті знання, які будуть потрібні здобувачам у розв'язанні виробничих завдань на підприємстві. Дидактичний матеріал у модульній системі складається з модулів. Кожний модуль містить певну кількість навчальних елементів, які або передають теоретичні знання за певною темою, або описують практичні вміння, необхідні для розв'язання конкретного виробничого завдання. У навчальному елементі в текстовому вигляді подається дидактичний матеріал, що описує або закінчений фрагмент теоретичних знань, або одне практичне вміння. Навчальні елементи можуть інтегруватися в різні навчальні програми і мають механізми, що роблять таку інтеграцію можливою.

3.

ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ

3.1.

УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ МОДУЛЯ

Важливе місце в модулі посідає процес управління навчальними діями здобувача освіти і методичне забезпечення процесу забезпечення результатів навчання.

Основна мета такого управління — зробити здобувача освіти самостійним. Педагог має докласти зусиль для того, щоб менше управляти діями здобувачів освіти. Зрозуміло, що на початку навчання роль педагога як наставника буде більшою, але ближче до завершення навчання здобувач має справлятися із завданнями сам. Логіка управління — від простого до складного.

Стрімкий розвиток цифрових технологій дає можливості здобувачам освіти самостійно шукати необхідну інформацію і так здобувати нові знання, необхідні для формування компетентностей. Завдання педагога — стимулювати таку пошукову діяльність здобувачів освіти, дати їм можливість опрацьовувати і використовувати інформацію, спонукати їх до самостійного/самокерованого навчання. Важливо роботу здобувача освітніх послуг оцінити і дати йому зворотний зв'язок.

У модульному навчанні застосовується гнучке управління, тобто управління, пристосоване до умов, які змінюються, і водночас зберігає цілеспрямованість системи. У цьому випадку йдеться про варіативний пошук оптимального рішення. Оптимальна організація навчального процесу ґрунтується на технологічних засадах управління, в якому є **три етапи**:

Етап 1

вивчення об'єкта управління;

Етап 2

розроблення стратегії (програми) управління;

Етап 3

реалізація прийнятої програми.

Вивчення об'єкта управління в модульному навчанні — це визначення базової підготовленості (початкового рівня) здобувачів освіти до моменту початку засвоєння конкретного модуля. Оскільки в модульному навчанні поряд з управлінням реалізується функція самоуправління, то здобувачеві освіти необхідно самостійно досягти порогового рівня, використовуючи надані в модулі цілі навчання, перелік базових знань і вмінь, літературні джерела, дидактичні рекомендації з вивчення матеріалу.

В реалізації модульної програми треба зважати на загальнодидактичні та модульні принципи навчання. Для реалізації модульного навчання потрібно створити певні умови, зокрема забезпечити процес навчання модулями, його комп'ютеризацію та оснащення іншими технічними засобами.

Щоб максимально сприяти реалізації самоуправління і саморегулювання навчальними діями здобувача освіти в модульному навчанні, треба методично забезпечити процес формування компетентностей.

**Для
методичного
забезпечення
модулів
використо-
вується:**

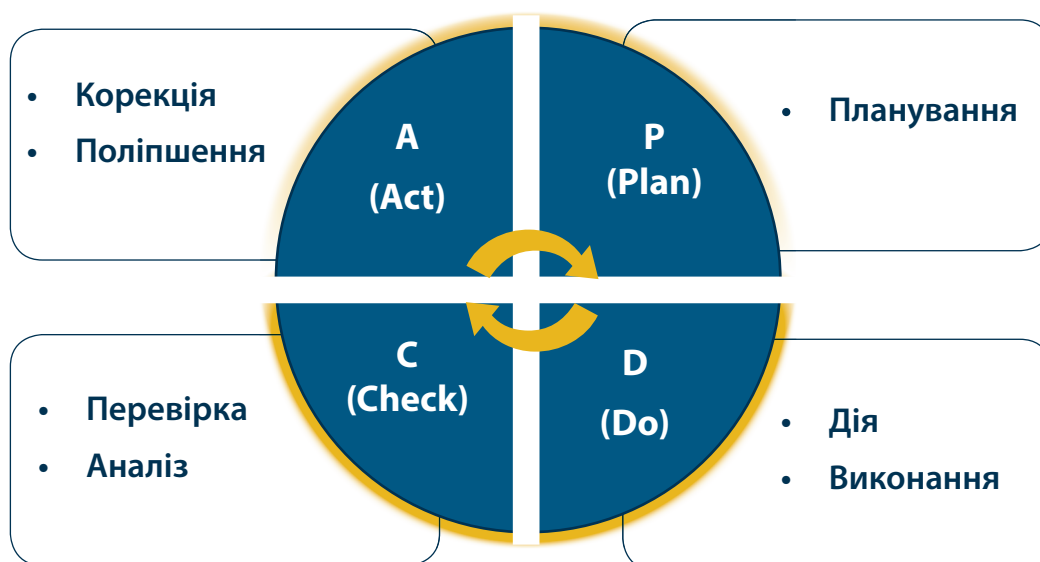
- 1) ілюстрований матеріал, що дає змогу глибше зрозуміти інформацію, яка вивчається (рисунки, схеми тощо);*
- 2) дані, що конкретизують теоретичний матеріал (міжнародні стандарти, нормативи тощо);*
- 3) інформація, що розширює чи поглиблює процес засвоєння (додаткові літературні джерела у вигляді підручників, довідників, наукових видань);*
- 4) інструкційно-технологічні, технологічні картки;*
- 5) інструкції для виконання лабораторно-практичних (практичних) робіт тощо.*

Всі матеріали з методичного забезпечення здобувач освітніх послуг має отримати паралельно з основним навчальним змістом модуля.

3.2. КОРИГУВАННЯ МОДУЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ НА ОСНОВІ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ

У модульному навчанні, як і в будь-якому керованому процесі, необхідно забезпечити зворотний зв'язок, який дасть змогу встановити ефективність та продуктивність навчання і внести відповідні корективи для поліпшення результатів навчання.

МНП і пов'язана з нею робота педагога — це гнучка можливість організувати освітній процес так, щоб забезпечити досягнення всіх результатів навчання. Раз на рік, це як мінімум, розроблену програму треба переглядати. Доречно використовувати цикл Демінга або PDCA — «плануй (Plan), роби (Do), перевірай (Check), впливай (Act)» (модель безперервного поліпшення процесів).

Аналіз програми передбачає :

порівняння досягнутих здобувачами освіти і запланованих результатів навчання (дає змогу педагогові оцінити: чи достатньо часу для глибокого засвоєння модуля, чи вдало дібрані всі компоненти змісту (результати навчання, оцінювання, методи навчання, зміст навчання та матеріали для навчання) тощо);

аналіз оцінних карток виконаного комплексного завдання за модуль здобувачів освіти та педагогів. Оцінювання в обох випадках здійснюється за результатами навчання. Фіксуються вміння здобувачів освіти, а також визначається, що можна було б зробити ліпше;

постійний зворотний зв'язок з вимогами роботодавців до знань і вмінь працівників. Важливо з'ясувати, наскільки добре випускники ЗП(ПТ)О справляються з виробничими завданнями, чи відповідає зміст навчальної програми реальним потребам;

збір інформації від:

- здобувачів освіти після закінчення практики.
Ціль: з'ясувати, яких навичок не вистачало учням під час практики;
- випускників відразу після закінчення навчання ЗП(ПТ)О.
Ціль: з'ясувати, які корективи можна внести в навчальну програму;
- випускників через шість місяців після закінчення навчання
Ціль: збір інформації від випускників про професійне застосування навичок.

За допомогою аналізу результатів з етапу «перевірка» складаються заходи із внесенням змін до МНП, зокрема в:

- методи викладання, оцінювання,
- підвищення фахового рівня педагогів,
- поліпшення навчально-матеріальної бази ЗП(ПТ)О з професії,
- внесення елементів дуальної форми навчання тощо.

ОЦІННА КАРТКА ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	ВМІЮ	ЩО Я МІГ /МОГЛА Б ЗРОБИТИ ІНАКШЕ?
Підготовляє робоче місце		
Визначає стан і структуру волосся		
Добирає засоби для хімічної завивки, догляду за волоссям		
Замальовує схеми накручування волосся на коклюшки		
Виконує підготовчі роботи перед хімічною завивкою		
Розраховує витрати матеріалів залежно від довжини та густоти волосся.		
Накручує волосся на звичайні коклюшки, наносить розчин, визначає час витримки, готує фіксаж та наносить його на волосся, нейтралізує волосся		
Дотримується вимог охорони праці під час виконання завивки, санітарії та гігієни.		
Дає рекомендації з догляду за волоссям після завивки		
Дотримується принципів збереження навколишнього середовища		
Впорядковує робоче місце		
По завершенні практичної роботи на основі передбачених питань усно описує хід своєї роботи, використовує словниковий запас зі спеціальності		

Отже, робота над МНП — це постійний динамічний змінний процес, спрямований на забезпечення ефективності навчального процесу. Він супроводжується постійним оновленням і коригуванням модулів залежно від досягнутих результатів навчання і спрямований на виявлення нових потреб у навчанні й оновленні змісту навчальних програм. Оскільки цей процес спирається на вимоги ринку праці, то він передбачає залучення роботодавців до тісної співпраці з ЗП(ПТ)О, що має забезпечити необхідну якість навчання і відповідність вимогам СП(ПТ)О.

3.3. ▶ НОВІ РОЛІ Й КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗВ'ЯЗКУ З РОЗРОБЛЕННЯМ ТА ВПРОВАДЖЕННЯМ МОДУЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ. ЯК ЇХ ПІДГОТУВАТИ ДО ЦИХ НОВИХ РОЛЕЙ?

Навчання за модульними програмами на компетентнісній основі відрізняється від традиційного, і це вимагає нових підходів педагогічних колективів, методичних служб до організації навчально-виробничого процесу, логічно-структурованої системи педагогічної взаємодії, зацікавленості педагогічних працівників у впровадженні інновацій на усіх рівнях навчання.

Змінюється роль педагога — він перестає бути основним «джерелом» знань, які передавались учням, переходить від виконання функції інформаційної до консультативно-координаційної, розвивальної. Головним стає не навчальний предмет, а особистість здобувача освіти, його навчальна, соціальна, професійна суб'єктність, які формуються у процесі професійної підготовки.

ПЕДАГОГ — КЛЮЧОВА ЛАНКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Здобувач освіти стає суб'єктом процесу навчання, усвідомлює свою роль, цілі навчання і розділяє відповідальність за досягнення результатів разом із педагогами. Завдання педагога — стимулювати активну позицію здобувачів освіти і спонукати їх до самостійного /самокерованого навчання з максимальною опорою на практичне набуття нового досвіду. Педагог допомагає здобувачеві освіти спланувати свою діяльність, обрати ефективний індивідуальний навчальний план, співпрацюючи з представниками підприємств та бізнесу. Тому особливу

увагу варто зосереджувати на вмінні викладачів і майстрів виробничого навчання організовувати проєктну діяльність, включаючи і постановку проблем, які вимагають розв'язання; вмінні вести переговори, зокрема з роботодавцями, розв'язувати конфлікти.

Головною компетентністю педагога має бути його роль помічника, консультанта, наставника.

Акценти зміщуються на самоврядування, самоконтроль і власну активність здобувачів освіти. Вони ініціюють й організовують процес свого навчання.

Отже, запровадження модульного підходу вимагає кардинальної зміни ролі педагога ЗП(ПТ)О. По-перше, педагог повинен бути розробником навчальних програм. Він повинен уміти визначати очікувані результати навчання, навчальні завдання, що приведуть до досягнення цих результатів, способи перевірки, необхідні ресурси та час. Водночас педагог повинен бути фасилітатором — допомагати здобувачам освіти досягнути очікуваних результатів. Він повинен вміти презентувати навчальний матеріал — інформувати здобувачів освіти, мотивувати їх.

Педагог також має бути тренером (допомагає в оволодінні практичними навичками), наставником (допомагає застосовувати здобуті знання на практиці), менеджером (планує, оцінює, вносить зміни до навчального процесу), консультантом (ділиться знаннями, навичками), дослідником.

Отже, у реалізації МНП на компетентнісній основі педагогові відводиться головна роль у сприянні професійному розвитку здобувача освіти, оскільки він забезпечує необхідні організаційні, методичні та змістові аспекти формування компетентностей.

Обов'язковою компонентою професіоналізму сучасного педагога, що працює за модульними програмами, є робота в команді, оскільки вона вимагає вміння планувати процеси навчання з урахуванням інтеграції різних компетентностей, а також теорії та практики професійної підготовки. Творча діяльність груп педагогічних працівників є неодмінною умовою для участі в роботі з педагогічними інноваціями та їх впровадженню на рівні ЗП(ПТ)О. Робота викладачів у групах передбачає нову форму їхнього професіоналізму — командний професіоналізм. Модульно-компетентнісний підхід висуває високі вимоги до педагога професійної школи — він повинен бути професіоналом, компетентним у своїй професії, володіти теоретичними аспектами професії і практичними навичками.

Саме тут, у формуванні педагога нової формації окреслюється поле діяльності методичної служби, передбачається модернізація системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

Серед основних завдань сучасної методичної служби — стимулювання мотивації педагогів до постійного навчання, самоосвіти, розвитку творчого потенціалу, надання необхідної допомоги й підтримки у здійсненні неперервного

навчання. Цього неможливо досягти без впровадження нових форм підвищення кваліфікації, які будуть спонукати кожного педагога до постійного вдосконалення професійної майстерності.

Саме інноваційні форми методичної роботи активізують ініціативу педагога, озброюють методикою педагогічної взаємодії, співпраці, співтворчості й методами аналізу професійних досягнень. Моделювання проблемно-ситуаційної та імітаційно-ігрової діяльності в методичній роботі створює умови для цілеспрямованого й систематичного розвитку потреби в самовираженні, самоорганізації, закладеної в кожному її учасникові.

Важливою компонентою системи методичного супроводу в закладі також є інтерактивні методи консультування, модерації, тьюторингу, супервізії, спрямовані на досягнення позитивних змін у діяльності педагогів через розгляд, обговорення та колегіальний пошук оптимальних шляхів розв'язання проблем.

Отже, на цьому етапі трансформації, зміни ролі педагога ЗП(ПТ)О мають подбати про створення системи неперервної освіти з метою формування мотивації педагога до самоосвіти та самовдосконалення, орієнтації його на впровадження новітніх педагогічних та виробничих технологій на засадах модульно-компетентнісного підходу, зважаючи на можливості сучасних інтернетних технологій, науково обґрунтованих механізмів управління розвитком інноваційного потенціалу ЗП(ПТ)О. Ефективним є запрошення представників підприємств для окремих занять

ВИСНОВКИ

В умовах динамічних змін у суспільстві, трансформації національної економіки в ринкову потребує модернізації система підготовки кваліфікованих робітничих кадрів. Реформа ПО, яка проводиться в Україні, має сприяти формуванню нового іміджу випускника ЗП(ПТ)О як:

- *всебічно розвиненої особистості, здатної до вибору індивідуальної освітньої траєкторії, навчання впродовж усього життя, розвитку професійної кар'єри, підприємництва і самозайнятості;*
- *конкурентоспроможного та мобільного на ринку праці фахівця, особистості, яка здобула професійні компетентності відповідно до її інтересів, здібностей, можливостей, потреб національної економіки і суспільства;*
- *успішної особистості з активною громадянською позицією, морально-етичними якостями, відповідальної за результати власної діяльності [9].*

Тому система ПО та навчання в ЗП(ПТ)О має бути гнучкішою, здатною швидко змінювати методи, організаційні форми відповідно до потреб виробництва, надання послуг і кон'юнктури ринку праці та бути доступною для всіх категорій населення. Ці показники може забезпечити використання МНП на компетентнісній основі. Добре організована робота в ЗП(ПТ)О з впровадження таких програм створює можливості для забезпечення вимог роботодавців до рівня кваліфікації та професійної компетентності робітників, набуття здобувачами освітніх послуг компетентностей, необхідних для забезпечення самореалізації і розвитку, активної громадянської позиції, неперервного навчання.

ЗРАЗОК ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ З ПРОФЕСІЇ ПЕРУКАР

ОСВІТНІЯ ПРОГРАМА З ПРОФЕСІЇ ПЕРУКАР	
Код професії	5141
Обсяг освітньої програми	732 год.
Основа складання освітньої програми	СП(ПТ)О5141.S.96.02 – 2017 з професії Перукар
Результати навчання освітньої програми	Присвоєння кваліфікації перукар
Застосування освітньої програми	Первинне навчання (на основі повної загальної середньої освіти)
Вимоги до початку навчання	Немає
Вимоги до закінчення навчання	Навчання вважається завершеним, якщо здобувач освіти оволодів навчальними результатами освітньої програми як мінімум на пороговому рівні. Ступінь оволодіння навчальними результатами оцінюється за допомогою ДКА (ПКА)
Кваліфікації, які отримуються	При оволодінні навчальними результатами в повному обсязі присвоюється кваліфікація, яка відповідає освітньому стандарту «Перукар»
Кваліфікація, яка присвоюється за часткового досягнення навчальних результатів	—

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА З ПРОФЕСІЇ ПЕРУКАР

Документи, які видаються після закінчення

Диплом державного зразка

Результати навчання:

Ціль. Навчання спрямоване на те, щоб здобувачі професійної освіти набували знань, навичок, вмінь і були готові до виконання обов'язків перукаря, а також передумови для навчання впродовж життя.

Після проходження освітньої програми здобувачі професійної освіти:

1. Виконують прості, класичні чоловічі, жіночі та дитячі стрижки; гарячу завивку волосся, прості зачіски, укладають волосся феном, виконують послуги з хімічної завивки волосся за класичною технологією, фарбують волосся барвниками різних груп з урахуванням побажань клієнта.
2. Дотримуються правил протипожежного захисту, вимог охорони праці і навколишнього середовища, основ санітарії та гігієни.
3. Працюють самостійно, результативно, безпечно, дотримуючись професійної етики і принципів клієнтоцентричного обслуговування
4. Організують свою роботу раціонально, аналізують, оцінюють і виправляють себе під час роботи в перукарні.
5. Цінують свій професійний розвиток і подальше навчання, враховуючи стан економіки і сфери перукарських послуг.
6. Використовують математичні знання в професійній діяльності та в повсякденному житті.
7. Спілкуються державною мовою.
8. Розуміють причиново-наслідкові зв'язки розвитку суспільства і враховують його цінності.
9. Використовують свої знання в галузі мистецтва для підвищення якості життя і розвитку особистості.
10. Користуються своїми знаннями з правознавства, інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності та в повсякденному житті.

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА З ПРОФЕСІЇ ПЕРУКАР

Структура освітньої програми:

Основні навчальні модулі:

Найменування		Об-сяг	Результати навчання
ЗПК	Загальнопрофесійний блок	231 год.	Орієнтується в основних тенденціях економічного розвитку країни та галузі; розуміє основні принципи організації підприємницької діяльності та механізм організації власної справи; застосовує отримані знання при вирішенні економічних ситуацій реального життя; визначає ринкову рівновагу; розробляє бізнес-план підприємства (фірми). Розуміє основні трудові права та обов'язки працівників; особливості укладання трудового договору і його припинення; соціальні гарантії та чинний соціальний захист на підприємстві; щорічні й додаткові відпустки; орієнтується в нормах трудового законодавства з відстоювання власних трудових прав.
ЗПК.1	Оволодіння основами галузевої економіки та підприємництва	10 год.	
ЗПК.2	Оволодіння основами трудового законодавства		

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА З ПРОФЕСІЇ ПЕРУКАР

Структура освітньої програми:

Основні навчальні модулі:			
Найменування		Об-сяг	Результати навчання
ЗПК.3	Оволодіння основами професійної етики	25 год.	Розуміє особливості спілкування в сфері послуг; психологічні властивості поведінки людини; моральні вимоги до роботи перукаря; підходи до забезпечення сприятливого психологічного клімату в колективі; професійну поведінку перукаря, визначає індивідуальні психологічні особливості; розв'язує конфліктні ситуації, володіє технікою ведення ділових індивідуальних бесід.
ЗПК.4	Дотримання та виконання вимог охорони праці, промислової пожежної безпеки, виробничої санітарії	15 год.	Розуміє правові та організаційні основи охорони праці; правила галузевої безпеки, основи пожежної безпеки; основи електробезпеки; дотримується основ гігієни праці та виробничої санітарії; володіє прийомом надання долікарської допомоги потерпілим при нещасних випадках; попередження і усунення непередбачених негативних явищ.

ЗПК.5

Оволодіння основами
інформаційних
технологій

10
год.

Орієнтується в поняттях про інформацію та інформаційні технології; програмах для створення текстових документів, мультимедійних презентацій та публікацій; загальних відомостях про локальні та глобальні комп'ютерні мережі. Працює з комп'ютерними презентаціями та публікаціями, перукарськими програмами; пошук в глобальній комп'ютерній мережі; користується електронною поштою.

ЗПК.6

Оволодіння основами
розвитку
перукарського
мистецтва

35
год.

Орієнтується в поняттях про інформацію та інформаційні технології; програмах для створення текстових документів, мультимедійних презентацій та публікацій; загальних відомостях про локальні та глобальні комп'ютерні мережі. Працює з комп'ютерними презентаціями та публікаціями, перукарськими програмами; пошук в глобальній комп'ютерній мережі; користується електронною поштою.

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА З ПРОФЕСІЇ ПЕРУКАР

Структура освітньої програми:

Основні навчальні модулі:

Найменування	Об-сяг	Результати навчання
ЗПК.7 Оволодіння основами перукарського мистецтва	42 год.	Володіє основними поняттями про норми проектування перукарень, санітарні норми, електрообладнання; дотримується вимог до санітарно-технічного обладнання; орієнтується в інструментах, пристосуваннях та апаратурі; дотримується правил їх використання, застосування; виконує основні правила у підготовчих та заключних роботах; орієнтується в основних операціях стрижки; враховує особливості використання барвників різних груп. Зображає зони волоссяного покриву голови, основні поділи, схеми основних операцій стрижки; читає схеми; визначає колір та тип, якість, текстуру волосся; організовує та виконує роботу в основних операціях стрижки; правильно тримає інструмент, користується апаратом для сушіння волосся, кліматом, інфрачервоною; визначає тип волосся і підбирає миючий засіб та препарати з догляду за волоссям; виконує миття голови.

Використовує загальні поняття про парфумерію та косметику; будову шкіри; волосся: види, будову, колір, причини випадіння; види пошкодженого волосся, симптоми нездорового волосся; враховує характеристики сировини, яку використовують для виготовлення парфумерно-косметичних товарів, вимоги до властивостей та якості води; шампуні та їх види, склад і властивості, вимоги до якості; дотримується сучасних методів знезараження інструменту в перукарнях; орієнтується у видах, найменуваннях дезінфікуючих і кровоспинних засобів.

Зображає будову шкіри та волосся; розпізнає за зразками властивості сировини для парфумерно-косметичних, мийних засобів, засобів з догляду за волоссям, для укладання, фарбування волосся, хімічної завивки

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА З ПРОФЕСІЇ ПЕРУКАР

Структура освітньої програми:

Основні навчальні модулі:

Найменування	Об-сяг	Результати навчання
ЗПК.9 Оволодіння основами санітарії та гігієни	34 год.	Розуміє роль санітарно-епідеміологічних станцій в забезпеченні контролю за виконанням правил облаштування, обладнання, вмісту перукарень; враховує анатомію та фізіологію шкіри і волосся та способи дотримання їх гігієнічного догляду; розуміє значення та завдання мікробіології, поняття про мікроби, їх класифікацію, фізіологію, життєдіяльність; завдання епідеміології, користується поняттями про інфекції та хвороботворні мікроби, інфекційний процес, види інфекцій та їх джерела; характеризує епідемічний процес, шляхи і методи передачі інфекції; враховує ознаки хвороб шкіри, джерела розповсюдження; вроджені особливості і недоліки шкіри, волосся; розрізняє внутрішні і зовнішні причини хвороб шкіри, волосся, нігтів; орієнтується у видах дезінфекції у салонах краси, дезінфікуючих засобах та санітарних вимогах до них; розуміє вимоги гігієни до роботи майстра. Визначає види захворювань шкіри голови, їх ознаки та методи (засоби) попередження; дотримується правил гігієни та санітарії на робочому місці та при обслуговуванні клієнтів.

ЗПК .10	Оволодіння основними спеціальними малювання	21 год.	Орієнтується в приладді для малювання; видах і жанрах образотворчого мистецтва; розрізняє композицію малюнка, закони лінійної та повітряної перспективи, поступовість переходу від одного тону до іншого. Використовує різні прийоми під час виконання малюнків волосся різного типу і фактури. Користується своїми знаннями під час передачі типів волосся при одноколірному малюнку і кольоровим олівцем. Враховує характеристику засобів для укладання і закріплення волосся, вимоги до їх якості; правила нанесення структурних засобів для укладки волосся. Виконує підготовчі роботи з врахуванням санітарних норм при виконанні операцій. Дотримується технології начісування і тупірування волосся. Володіє прийомами укладання волосся феном за класичною технологією. Розуміє дефекти, які можуть виникнути під час укладання волосся феном. Виконує укладання волосся феном за класичною технологією в правильній послідовності з подальшим укладанням в зачіску з використанням прийомів начісування або тупірування; дотримується санітарних норм і усуває дефекти, в разі їх виникнення.
ПЕР - П. 1	Оволодіння основними навичками укладання волосся	70 год.	

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА З ПРОФЕСІЇ ПЕРУКАР

Структура освітньої програми:

Основні навчальні модулі:

Найменування	Об-сяг	Результати навчання
ПЕР – П. 2 Виконання класичних чоловічих, жіночих та дитячих стрижок	99 год.	Розуміє правила побудови простих стрижок; прийому малювання простих, класичних чоловічих, жіночих і дитячих стрижок і зачісок в різних поворотах; технологію виконання класичних стрижок, підбір зачіски під форму голови і тип особи; правила нанесення засобів для стайлінгу при укладанні стрижки; дефекти, які можуть виникнути під час стрижки і способи їх усунення.

Оволодіння основними навичками фарбування волосся

ПЕР – П. 3

68
год.

Розрізняє асортимент барвників для волосся; засоби для догляду за волоссям після фарбування; розуміє їх дію.

Орієнтується у вимогах до якості засобів для догляду за волоссям; підготовчих, завершальних роботах і санітарних нормах при виконанні операцій.

Розуміє техніку нанесення барвників на волосся; залежність ступеня освітлення волосся від стану, структури волосся, початкового кольору і терміну витримки; технологію безпечного фарбування волосся знебарвлювальними барвниками, ополіскування і нейтралізації; вимоги охорони праці під час фарбування волосся.

Орієнтується у нормах витрат матеріалів, що застосовуються під час фарбування волосся; кошторисі на фарбування волосся.

Визначає структуру волосся і початковий колір.

Готує фарбувальний розчин різної концентрації; наносить фарбувальний розчин на волосся, визначає час витримки; ополіскує і нейтралізує волосся після фарбування.

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА З ПРОФЕСІЇ ПЕРУКАР

Структура освітньої програми:

Основні навчальні модулі:

Найменування	Об-сяг	Результати навчання
ПЕР – П. 4 Виконання хімічної завивки волосся за класичною технологією	34 год.	Розрізняє засоби для хімічної завивки; по догляду за волоссям після хімічної завивки; види завивки і способи нанесення препаратів. Враховує залежність ступеня накручування волосся від форми і діаметра коклюшок, концентрації суміші, терміну витримки і структури волосся. Розуміє правила накручування волосся на коклюшки; класичну технологію хімічної завивки. Орієнтується у визначенні терміну витримки; фіксації накрученого волосся; нейтралізації, рекомендаціях по догляду за волоссям після завивки; нормах витрат матеріалів; вимогах охорони праці при виконанні завивки; розрахунку витрат матеріалів залежно від довжини і густоти волосся. Замальовує схеми накручування волосся на коклюшки. Визначає стан і структуру волосся. Виконує підготовчі роботи перед хімічною завивкою; накручує волосся на звичайні коклюшки, наносить розчин, визначає час витримки, готує фіксаж і наносить його на волосся, нейтралізує волосся.

Виробнича практика	203 год.	
Модулі предметів за вибором		
Назва	Обсяг	
Основи підприємницької діяльності	45 год.	
Професійна іноземна мова	45 год.	
Комп'ютерні навички, пов'язані зі спеціальністю	45 год.	

МОДУЛЬ ПЕР- П.2. ВИКОНАННЯ КЛАСИЧНИХ ЧОЛОВІЧИХ, ЖІНОЧИХ ТА ДИТЯЧИХ СТРИЖОК				
№ модуля	Назва модуля	Обсяг		
ПЕР- П.2.	Виконання класичних чоловічих, жіночих та дитячих стрижок	99 год.		
Ціль модуля: Навчання проводиться для того, щоб здобувач освіти міг самостійно виконувати класичні чоловічі, жіночі та дитячі стрижки в правильній послідовності; усувати дефекти стрижки за допомогою ножниць, бритви і машинки; правильно добирати засоби для укладання волосся з дотриманням гігієни праці та виробничої санітарії, з урахуванням економічної доцільності, виходячи з принципів освіти впродовж життя.				
Результати навчання	Критерії оцінювання	Методи навчання	Методи оцінювання і завдання	Теми модуля
- Розуміє правила побудови простих стрижок; прийоми малювання простих, класичних чоловічих, жіночих та дитячих стрижок і зачісок у різних поворотах; - Розуміє правила побудови простих стрижок;	Самостійно виконує малюнки простих, класичних чоловічих, жіночих і дитячих стрижок	Практична робота 1. Виконання малюнків простих чоловічих стрижок у різних поворотах. Практична робота 2. Виконання малюнків класичних чоловічих стрижок в різних поворотах.	Практичне комплексне завдання (виконання малюнків простих, класичних чоловічих, жіночих і дитячих стрижок	I. Спеціальне малювання 1. Малювання чоловічих та дитячих стрижок 1.1. Малювання простих чоловічих стрижок в різних поворотах (1 год.). 1.2. Малювання класичних чоловічих стрижок в різних поворотах (1 год.).

• приййоми малювання простих, класичних чоловічих, жіночих та дитячих стрижок і зачісок у різних поворотах; технологію виконання класичних стрижок, підбір зачіски під форму голови і тип особи; правила нанесення засобів для стайлінгу при укладанні стрижки; дефекти, які можуть виникнути під час стрижки і способи їх усунення. • Замальовує схеми стрижок, читає їх. • Виконує безпечними методами класичні чоловічі, жіночі, дитячі стрижки за підібраним фасоном.	у різних поворотах.	• Практична робота 3. Виконання малюнків дитячих стрижок у різних поворотах (хлопці). • Практична робота 4. Виконання малюнків простих жіночих стрижок у різних поворотах. • Практична робота 5. Виконання малюнків класичних жіночих стрижок у різних поворотах. • Практична робота 6. Виконання малюнків дитячих стрижок у різних поворотах (дівчата).	у різних поворотах згідно із завданням.	1.3. Малювання дитячих стрижок у різних поворотах (1 год.). 2. Малювання жіночих і дитячих стрижок 2.1. Малювання простих жіночих стрижок у різних поворотах (1 год.). 2.2. Малювання класичних жіночих стрижок у різних поворотах (1 год.). 2.3. Малювання дитячих стрижок у різних поворотах (1 год.).
---	---------------------	---	---	---

МОДУЛЬ ПЕР- П.2. ВИКОНАННЯ КЛАСИЧНИХ ЧОЛОВІЧИХ, ЖІНОЧИХ ТА ДИТЯЧИХ СТРИЖОК

Результати навчання	Критерії оцінювання	Методи навчання	Методи оцінювання і завдання	Теми модуля
- Усуває дефекти стрижки за допомогою ножиць, бритви і машинки. - Правильно добирає засоби для укладання волосся .	- Самостійно виконує підготовчі роботи при виконанні операцій. - Враховує правила побудови простих стрижок, дотримуючись безпечних методів праці, санітарії та гігієни. - Самостійно складає схему послідовності операції. Добирає стрижки під форму голови та тип обличчя.	- Зображення схем послідовності операцій. - Пошук інформації про технологію виконання класичних чоловічих та дитячих стрижок. - Практична робота 1,2 на навчальних болванках (виконання класичних чоловічих, дитячих стрижок).	Контрольна робота. Виконання тестових завдань з модуля.	II. Перукарське мистецтво 1. Технологія виконання чоловічих і дитячих стрижок 1.1. Правила побудови простих чоловічих стрижок (1 год.). 1.2. Технологія виконання класичних чоловічих стрижок (1 год.). 1.3. Особливості виконання дитячих стрижок для хлопців(1 год.) . 1.4. ЛПР. Технологія виконання класичних чоловічих стрижок (2 год).

• Передбачає дефекти, які можуть виникнути під час стрижки та називає шляхи їх усунення.	• Аналіз конкретної ситуації на тему дефектів, які виникають під час виконання класичних чоловічих і дитячих стрижок. • Зображення схем послідовності виконання класичних жіночих стрижок. • Пошук інформації про технологію виконання класичних жіночих та дитячих стрижок. • Практична робота 3,4 на навчальних болванках (виконання класичних жіночих та дитячих стрижок). • Аналіз конкретної ситуації на тему дефектів, які виникають під час виконання класичних жіночих і дитячих стрижок.		2. Технологія виконання жіночих та дитячих стрижок 1.1. Правила побудови простих жіночих стрижок(1 год.). 1.2. Технологія виконання класичних жіночих стрижок(1 год.). 1.3. Послідовність виконання класичних дитячих стрижок для дівчат(1 год.). 1.4. Поєднання різних форм у стрижці (1 год.). 1.5. ЛПР. Технологія виконання класичних жіночих та дитячих стрижок (2 год.). 1.6. Контрольна робота (1 год.).
--	---	--	---

МОДУЛЬ ПЕР- П.2. ВИКОНАННЯ КЛАСИЧНИХ ЧОЛОВІЧИХ, ЖІНОЧИХ ТА ДИТЯЧИХ СТРИЖОК

Результати навчання	Критерії оцінювання	Методи навчання	Методи оцінювання і завдання	Теми модуля
	Самостійно виконує класичні чоловічі, жіночі та дитячі стрижки, враховуючи безпечні методи праці, санітарію та гігієну.	Практична робота 1. Виконання простих чоловічих стрижок. Практична робота 2. Виконання класичних чоловічих стрижок. Практична робота 3. Виконання дитячих стрижок (хлопці). Практична робота 4,5. Виконання класичних жіночих стрижок. Практична робота 6,7. Виконання класичних дитячих стрижок (дівчата). Практична робота 8-12. Обслуговування клієнтів.	Практичне комплексне завдання (виконання класичних чоловічих, жіночих і дитячих стрижок, враховуючи безпечні методи праці, санітарію та гігієну, в технологічній послідовності, усуваючи дефекти, які виникають).	III. Виробниче навчання в навчальних майстернях 1. Виконання чоловічих та дитячих стрижок 1.1. Виконання простих чоловічих стрижок (6 год.). 1.2. Виконання класичних чоловічих стрижок (6 год.). 1.3. Виконання дитячих стрижок (хлопці) (6 год.). 2. Виконання жіночих та дитячих стрижок 2.1. Виконання класичних жіночих стрижок (12 год.). 2.2. Виконання класичних дитячих стрижок (дівчата) (12 год.). 2.3. Обслуговування клієнтів (30 год.).

Формування оцінки за модуль

Основою оцінювання модуля (80 %) є виконання практичного комплексного завдання із стрижки волосся. Решта 20 % оцінки за модуль становить оцінювання практичних завдань інших тем модуля.

Проходження модуля зараховується, якщо здобувач освіти:

знає: правила побудови простих стрижок; малювання простих, класичних чоловічих, жіночих, дитячих стрижок і зачісок у різних поворотах; підготовчі, заключні роботи та санітарні норми при виконанні операцій; технологію виконання класичних чоловічих, жіночих та дитячих стрижок, технологічну послідовність їх виконання; зміну форми стрижки залежно від індивідуальної форми голови та типу обличчя; правила нанесення засобів для стайлінгу при укладанні стрижки; дефекти, які можуть виникнути під час стрижки, та способи їх усунення. уміє: замальовувати схеми чоловічих, жіночих та дитячих стрижок, читати ці схеми; визначати особливості форми голови, добирати форму стрижки залежно від індивідуальних особливостей голови та типу обличчя; виконувати класичні чоловічі, жіночі та дитячі стрижки в правильній технологічній послідовності; усувати дефекти стрижки за допомогою ножиць, бритви і машинки; правильно добирати засоби для укладання волосся.

Критерії оцінювання

ПРИМІТКА. МНП розробила творча група педагогічних працівників НМЦ ПТО у Волинській області та Луцького центру ПТО. Керівник — Інна Семенюк, заступник директора з навчально-методичної роботи НМЦ ПТО у Волинській області.

МОДУЛЬ «НАВЧАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Ціль модуля: За допомогою навчання досягти того, щоб здобувач освіти опанував компетентності, які допоможуть йому орієнтуватись у підприємницькому середовищі України, формах підприємництва, скласти бізнес-план малого підприємства.

Обсяг модуля: до 45 год.

План застосування модуля			
Номер модуля	Назва модуля	Обсяг	
	НАВЧАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	до 45 навчальних годин	
Вимоги до початку викладання модуля: немає.			
результати навчання модуля – 1	критерії оцінювання	методи викладання	теми модуля
розуміє сутність підприємницької діяльності та бізнес-можливості, виходячи з власних переваг й умінь, а також факторів, що підтримують і обмежують середовище діяльності;	1.1. описує свої можливості для незалежної підприємницької діяльності або даної діяльності на робочому місці, виходячи з підприємницького середовища спеціальності.	Практична робота: - проведення власного професійного аналізу, - зустріч з підприємцем - навчальний похід на підприємство	Сутність поняття «підприємство», «бізнес». Історичний розвиток підприємництва.
		Командна робота : структурований звіт на тему: «Я, моя професія і підприємницька діяльність через 5 років» (Форма, засіб вільні).	
		методи оцінювання та завдання	

знає:

підприємницьку діяльність, функціонування підприємства, підприємницьке середовище, здійснення підприємницької діяльності;

здійснює:

оцінювання власних можливостей і ризиків, навички аналізу, навички планування, навички спілкування і співпраці, планування бізнес-ідеї, вміння працювати в команді;

мотиваційні установки:

новки:

позитивне ставлення до підприємництва, усвідомлює можливості підприємництва у створенні власного добробуту та його значення для суспільства, творчий підхід, мотивація до колективної роботи, ініціативність, управління емоціями

1.2. за допомогою інструкції пояснює функціонування підприємства в наявному підприємницькому середовищі.
1.3. обговорює реалізацію бізнес-ідеї, спланованої командою;
1.4. користується інформаційними ресурсами для орієнтації в економічному середовищі

- інтерв'ю з підприємцем;
- проєкти про успішних підприємців – випускників ЗП(ПТ)О.
- Розроблення і презентація бізнес-ідеї як завдання для командної роботи
- методи аналізу (SWOT, PESTLE, аналіз конкретного випадку)
- тренінгові заняття «Командна робота», «Як впоратись зі стресом»

Аналіз попиту і пропозиції обраних товарів чи послуг на підставі місцевого підприємницького середовища.
Розроблення бізнес-ідеї як завдання для роботи в команді або індивідуально.

Визначальні риси підприємництва.
Функції підприємництва.
Найвідоміші підприємці світу, держави, регіону
Основні форми підприємництва і їх класифікація.

План застосування модуля

Номер модуля	Назва модуля	Обсяг
	НАВЧАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	до 45 навчальних годин
Вимоги до початку викладання модуля: немає.		
результати навчання модуля – 2	критерії оцінювання	методи оцінювання та завдання
планує маркетингову діяльність знає: баланс попиту, пропозиції та ринку, конкуренція, цілі маркетингу і маркетингової діяльності; здійснює: цілісний опис товару, споживача і ринку, вибір видів маркетингової діяльності, аналітичні навички, уміння вирішувати проблеми, навички планування; установки: творчий підхід, етичність	2.1. в результаті роботи в команді описує цільові групи і ринок, виходячи з товару. 2.2. в результаті роботи в команді описує вибрані аспекти маркетингової діяльності, виходячи з цільової групи, ринку і товару - Практичне завдання для роботи в команді: аналіз цільової групи, створення портрета споживача - Практичне завдання для роботи в команді: організація рекламної кампанії (створення бренду, рекламної продукції тощо) - тренінгові заняття «Принципи чесного бізнесу».	теми модуля Підприємницький менеджмент (управління). Завдання менеджменту підприємства. Попит, пропозиція і баланс ринку, його аналіз. Конкуренція Цілі маркетингу Маркетингові та інноваційні функції підприємства Набір маркетингових засобів

результати навчання модуля – 3

Розуміє принципи складання бюджету, фінансування та створення економічного розрахунку на підставі правових актів і кращих практик;

знає: кругообіг доходів і витрат, ресурси, доходи і витрати підприємства, основи фінансового обліку: баланс, звіт про прибуток, грошові потоки; доходи і витрати бізнес-моделі;

здійснює: складання бюджету, прогноз продажів, план прибутку, прогноз балансу, доцільне використання правових актів, основи бухгалтерії; установки: системне мислення, етичність

результати навчання модуля – 3	критерії оцінювання	методи викладання	методи оцінювання та завдання	теми модуля
3.1. за допомогою інструкції складає бюджет інвестицій і накладних витрат підприємства, а також прогноз продажів;	3.1. за допомогою інструкції складає бюджет інвестицій і накладних витрат підприємства, а також прогноз продажів;	- Зразки практичних завдань - Практична робота в команді на підставі інструкції: бюджет інвестицій і накладних витрат підприємства, прогноз продажів, план прибутку і баланс	Комплексне завдання для роботи в команді: бюджет і ресурси	Економічне середовище Кругообіг доходів і витрат Ресурси
3.2. в результаті роботи в команді з'ясовує можливість фінансування підприємства;	3.2. в результаті роботи в команді з'ясовує можливість фінансування підприємства;	Практичне завдання: планування своїх тижневих витрат, облік і аналіз наявних і очікуваних витрат	джерела покриття інвестицій, грошові потоки, прогноз продажів, план прибутку, прогноз балансу	Економічна свобода, її сутність і роль у розвитку підприємництва. Основні терміни підприємницької діяльності. Поняття «ринок», «товар», «собівартість», «прибуток» тощо.
3.3. за допомогою інструкції з'ясовує принципи фінансового обліку, виходячи з вимог, встановлених правовими актами і кращими практиками;	3.3. за допомогою інструкції з'ясовує принципи фінансового обліку, виходячи з вимог, встановлених правовими актами і кращими практиками;	Карта понять: можливості фінансування підприємства		Доходи і витрати підприємства
3.4. на підставі наданих даних заповнює, в тому числі в електронному вигляді, зразок декларації приватної особи-підприємця;	3.4. на підставі наданих даних заповнює, в тому числі в електронному вигляді, зразок декларації приватної особи-підприємця;	Практичне завдання «Декларація підприємця»		-Основи фінансового обліку (бюджети, звіт про прибуток, баланс) Законодавство про підприємницьку діяльність, про бухгалтерський облік. Фінансова частина бізнес-моделі: доходи і витрати

План застосування модуля

Номер модуля	Назва модуля	Обсяг
	НАВЧАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	до 45 навчальних годин
Вимоги до початку викладання модуля: немає.		
результати навчання модуля – 4	критерії оцінювання	методи оцінювання та завдання
Планує підприємницьку справу в рамках професійної діяльності на підставі бізнес-ідеї та підприємницького середовища знає: бізнес- модель, форми підприємницької діяльності; здійснює: розробка бізнес-моделі, оцінювання окупності, навички планування, навички спілкування; установки: ініціативність, мотивація, прагнення до розвитку, майстерність, етичність (в методах ведення власної справи)	4.1. в результаті роботи в команді встановлює бізнес-модель на підставі обраної стратегії; 4.2. описує процес заснування підприємницької справи на підставі обраної форми підприємницької діяльності; 4.3. в результаті роботи в команді і під керівництвом викладача оцінює окупність підприємства на підставі бізнес-моделі	теми модуля - Джерела підприємницьких ідей. Основні методи пошуку підприємницької ідеї. - Пошук ідей та їх джерел реалізації. - Бізнес-план, його види та складники. Етапи розроблення бізнес-плану. - Мій бізнес-план. Складання бізнес-плану. Бізнес-ідея і її втілення в життя. - Бізнес-моделі. - Форми підприємницької діяльності. - Основи правової бази розвитку підприємства в Україні. - Установа підприємства. - Окупність підприємства.

Самостійна робота в модулі (мета, тема, форма оцінювання)

Розподіл передбаченої в рамках модуля навчальної роботи між аудиторними годинами і годинами самостійної роботи залежить від форми навчання, що використовується в реалізації модуля.

Ознайомитися з можливостями розвитку підприємництва в інтернеті.

Розроблення та створення власного бізнес-проєкту

Підсумкове оцінювання модуля. Формування оцінки за модуль

(оцінювані завдання, організація оцінювання, керівництво по оцінюванню, критерії оцінки)

Модуль оцінюється не/диференційовано.

Передумовою до оцінювання є портфоліо разом з самоаналізом. Електронне портфоліо містить зібрані й систематизовані здобувачами освіти навчальні матеріали, а також всі оцінювані завдання.

Матеріал для самостійної роботи:

Веб-портал <http://kariera.in.ua/> (матеріали з підприємництва)

Платформа он-лайн курсів <https://prometheus.org.ua/>

Career Hub – платформа розвитку кар'єри <https://www.careerhub.in.ua>

Обласна служба зайнятості <https://www.dcz.gov.ua/vol/control/uk/index>

Міністерство юстиції України <https://minjust.gov.ua>

Міністерство соціальної політики України <https://www.mspr.gov.ua>

Веб-сторінки ЗП(ПТ)О

Сайти з пошуку роботи, оголошень (для вивчення попиту), бізнес-конкурсів

Використовувана навчальна література/навчальний матеріал

ПРИМІТКА. МНП розробила творча група педагогічних працівників НМЦ ПТО у Волинській області та ЗП(ПТ)О області. Керівник Оксана Добровольська, методист НМЦ ПТО у Волинській області.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

І ПОСИЛАННЯ

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 24.10.2019).
2. Закон України «Про професійно-технічну освіту» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.10.2019).
3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України № 344/2013 від 25.06.2013 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 20.10.2019).
4. Постанова КМУ від 23.11. 2011 року за № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> (дата звернення: 20.10.2019).
5. Розпорядження КМУ від 14.12.2016 р. № 1077 «Про затвердження Плану заходів із впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016-2020 роки» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2016-%D1%80> (дата звернення: 20.10.2019).
6. Постанова КМУ від 31.05.2017 р. № 373 «Прозатвердження Порядку розроблення та затвердження професійних стандартів» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-%D0%BF> (дата звернення: 20.11.2019).
7. Наказ Міністерства соціальної політики України від 22.01.2018 року № 74 «Про затвердження Методики розроблення професійних стандартів» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18> (дата звернення: 24.10.2019).
8. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 26.04.2012 р. № 522 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій на основі компетентнісного підходу» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0522736-12> (дата звернення: 24.10.2019).
9. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року, схвалена розпорядженням КМУ від 12.06.2019 р.

№ 419-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80> (дата звернення: 24.10.2019).

10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2014р. №668. «Про затвердження Порядку проведення вхідного контролю знань, умінь та навичок для осіб, які приймаються на навчання за програмами перепідготовки або підвищення кваліфікації до професійно-технічних навчальних закладів». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0743-14> (дата звернення: 24.10.2019).

11. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 09.04.2002 №187/243 «Про впровадження відкритого професійно-технічного навчання на основі модульної технології» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0398-02> (дата звернення: 24.10.2019).

12. Наказ Міністерства соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 31.05. 2013 року № 318/655 «Про затвердження Порядку професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0398-02> (дата звернення: 24.10.2019).

13. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 09.04.2002 №187/243 «Про затвердження Положення про професійне (професійно-технічне) навчання на основі модульної технології» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG6686.html (дата звернення: 24.10.2019).

14. Постанова КМУ від 27.12. 2006 року № 1836. «Про реалізацію статті 18-1 Закону України Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-18> (дата звернення: 24.10.2019).

15. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (дата звернення: 24.10.2019).

16. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04. 2013. № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення: 24.10.2019).

17. Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.05.2006р. № 419 « Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06> (дата звернення: 24.10.2019).

18. Анищенко В. Технологія модульного професійного навчання кваліфікованих робітників : метод. посіб. / кол. міжнародний досвід впровадження: навчально-методичний посібник / В. М. Анищенко ; за ред. В. О. Радкевич. — Київ : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2012. — 176 с.
19. Особистісний розвиток дорослих у неперервній професійній освіті [посібник] / авт. кол.: Аніщенко О. В., Баніт О. В., Василенко О. В., Волярська О. С., Дорошенко Н. І., Зінченко С. В., Сігаєва Л. Є. — Київ : ІПООД НАПН України, 2016. — 379 с.
20. Аніщенко В. М. Модульна технологія у відкритому професійному навчанні персоналу на виробництві / О. В. Аніщенко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: Методологія, теорія, досві, проблеми : зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. — Київ ; Вінниця, 2006. — Вип.10. — С.138–142.
21. Відкрите професійне навчання населення на модульно-компетентнісній основі : метод. посіб. / кол.автор.: П. І. Помаран, Г. Г. Чернобук, В. М. Аніщенко, Є. І. Яценкова та ін./ за ред. В. О. Радкевич. — Суми : ФОП Вождаєв А. Ю., 2018. — 80 с.
22. Гусечко Л. Модульна організація професійного навчання майбутнього працівника сфери туризму / Теорія і практика професійно-технічної освіти в контексті інтеграції України в європейський освітній простір : тези звітної науково-практичної конференції (23-24 квітня 2008 р.) / за заг. ред. В. О. Радкевич. — Київ : Всеукр. інформ.-аналіт. центр ПТО.Ч.1, 2008. — С.103.
23. Gray A. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution. 2016. — Available from: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution/> (last access: 02.01.2020).
24. Делор Ж. Образование: сокрытое сокровище: Основные положения Доклада Международной комиссии по образованию для XXI века. ЮНЕСКО, 1996. — Режим доступм: <https://www.ifap.ru/library/book201.pdf> (дата обращения: 02.01.2020).
25. Дроздач М. І., Стульпінас Н. К. Перспективи розвитку системи забезпечення якості результатів професійного навчання працівників в Україні / М. І. Дроздач, Н. К. Стульпінас // СОЦІОПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. — 2018. — №7. — С. 35–43.
26. Короткова Л. І. Модульно-компетентнісний підхід до створення навчально-методичного комплексу професійної підготовки майбутніх кравців на основі проекту професійного стандарту нового покоління // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. — 2011. — Вип. 1.

27. Лозовецька В. Методологічні підходи до організації професійної підготовки фахівця з туризму / Теорія і практика професійно-технічної освіти в контексті інтеграції України в європейський освітній простір: тези звітної науково-практичної конференції (23-24 квітня 2008 р.) / за заг. ред. В. О. Радкевич. — Київ : Всеукр. інформ центр ПТО, 2008. — Ч. 1. — С. 11.
28. Модульно-компетентнісний підхід у підготовці кваліфікованих робітників будівельної та машинобудівельної галузей : монографія / П. Г. Лузан, В. В. Ягупов, Г. І. Лук'яненко, Т. В. Пятничук, М. І. Михнюк. — Київ, 2015. — 255 с.
29. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти України: монографія / Н. Г. Ничкало. — Київ : Педагогічна думка. 2008. — 200 с.
30. Олейникова, О. Н. Модульные технологии: проектирование и разработка образовательных программ : учебное пособие / О. Н. Олейникова, А. А. Муравьева, Ю. В. Коновалова, Е. В. Сартакова. — Москва : Альфа-М ; ИНФРА-М, 2010. — 256 с.
31. Десятов Т. М., Пальчук М. І., Паршина Н. П. Професійні стандарти: теоретичні аспекти і методика : метод. посібн. / за ред. Ничкало Н. Г. — Київ : Видавництво «Арт Економі», 2011. — 234 с.
32. Радкевич В. О. Дидактичні підходи до відбору і структурування змісту професійно-технічної освіти // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. — Київ ; Вінниця, 2010. — Вип. 26.
33. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики / М. Степко, В. Андрущенко та ін. — Київ : "K.I.C.", 2003. — 296 с.
34. Типові критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (слухачів) з професійної підготовки у системі професійної (професійно-технічної) освіти, затверджені наказом МОН України від 14.10.2001р. № 459.
35. С. Реккор, К. Пийскоп, В.-Р. Руус, Х. Тооман. Развитие программы обучения в профессиональном образовании [з особистого архіву авторки].
36. Эйнике Пилли. Работа над учебной программой в учебном заведении. МАРИНКО [з особистого архіву авторки].
37. Стойчик Т. І. Конкурентоздатний фахівець — сучасна стратегія закладу професійної освіти // Професійна освіта. — 2019. — № 2(83). — С. 51–55.

Рекомендації підготувала директор Навчально-методичного центру ПТО у Волинській області **Зоя Парфенюк** із залученням працівників НМЦ ПТО, за підтримки Європейського фонду освіти.

Консультації надали:

- старший спеціаліст з кваліфікацій ЄФО **Ар'єн Дей**,
- державний експерт Директорату професійної освіти Міністерства освіти і науки України **Галина Пономарьова**,
- радник ЦУ «Innove» (Естонія) **Кайє Пііскоп**,
- начальник відділу наукового та навчально-методичного забезпечення змісту професійної освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України **Віктор Паржницький**,
- директори регіональних методичних служб
Наталія Самойленко (НМЦ ПТО у Сумській області)
та **Людмила Шевчук** (НМЦ ПТО ПК у Хмельницькій області).